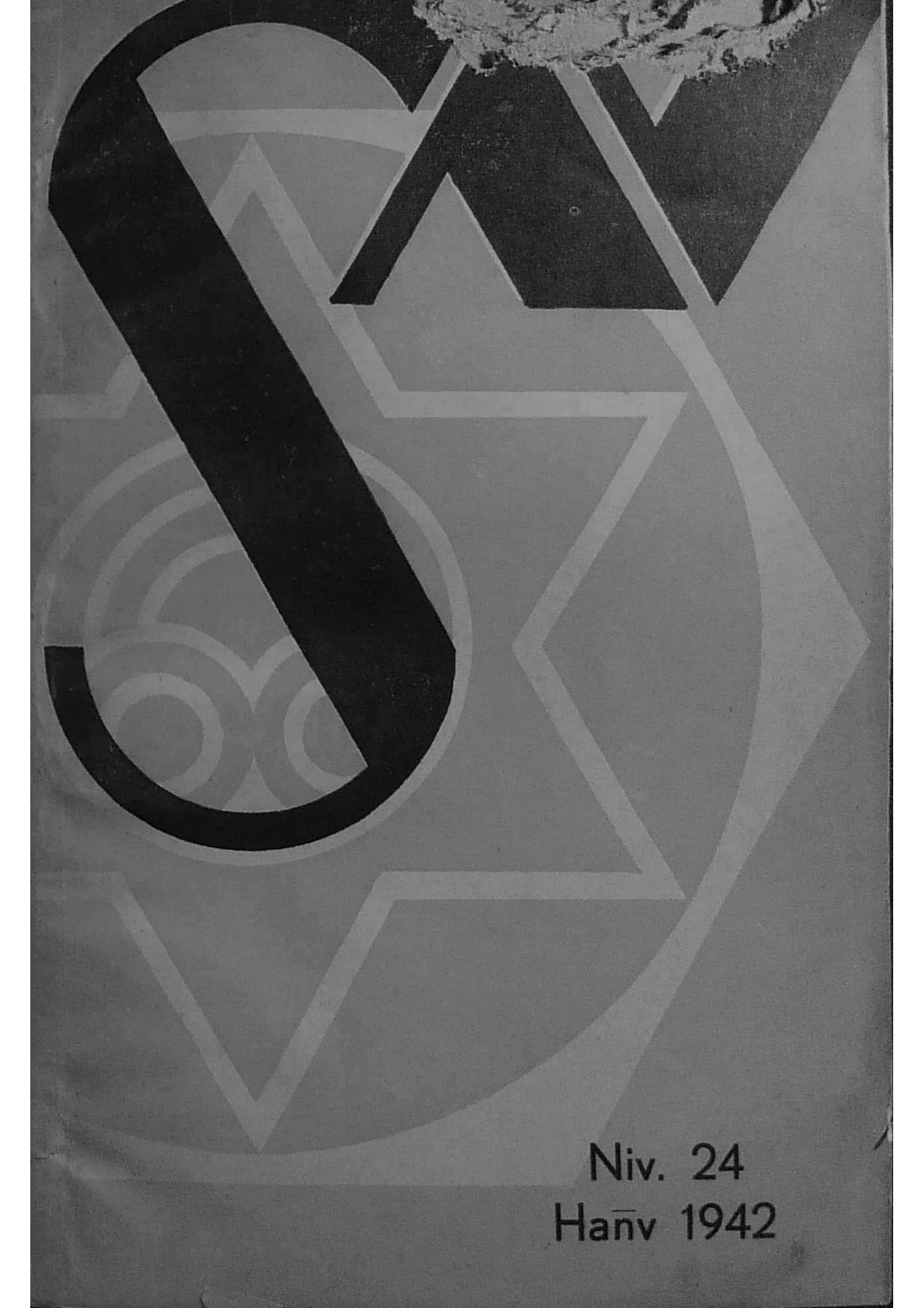

Niv. 24
Haṇv 1942

SAV

Niv. 24

Hañv 1942

TAOLENN

D'al lennerien, H. ar Sperneier	3
« Gwreg an Toer », Tangi Malmanche	7
Notenn eul leorier Breizad (1634), L. Lok	35
Barzaz Taldir	39
Kredennou ha Briskredennou e Breiz-Izel (Kendalc'h), Erwanig	43
Korn er Guénédeg : Guerzenn en Intron-Varia Plasmaneg, Alan J. Raude	52
Kador-dabutal : Meven Mordiern, F. Vallée, Dr Maury, R. de la Monnerie	58
Pajenn ar yez, Alan J. Raude	65
Eur werz koz, Biniouer K. A. V.	69
Eñvorennou eur paotr-e-bluenn, Paotr Juluen	74
Divinadellou koz	83
Fentigellou, Youenn Drezen	84
Eñvorennou a Dürkia (Kendalc'h), Remont Jestin	85
Keleier	94

Hep brezoneg, Breiz ebet

D'AL LENNERIEN

Seblantou mat a weler bremañ muioc'h-mui hag a bep tu gant ar brezoneg ; skrivet e vez muioc'h-mui er c'helaouennou ; e « la BRETAGNE » e vez bemdez eur pennad gant Lan hag Herve ; ar c'helaouennou e brezoneg penn da benn a zo buhezekoc'h-buhezek. Ha panevet an diouer paper, ar c'hannadigou parrez, an darn vuia azezo e brezoneg, o dije ivez kendalc'het. Levriou a vez moulet e brezoneg muioc'h eget biskoaz : romantou, levriou evit didui, evit kentelia, peziou-c'hoari, levriou evit deski ar brezoneg d'ar re vihan koulz ha d'ar re vras. Skoliou a zigor e pep kêr hag e meur a geriadenn, o tiskouez war eun dro e vez kavet e pep lec'h tud barrek da gentelia, ha tud o klask deski ar yez. Muioc'h-mui a dud a lenn, a skriv, a dremen arnodennou brezonek, gourzigor eo an nor d'ezañ er radio (skinva Roazon) ; emañ o klask digor er c'henwerz ; ken n'eo ret d'ar stad echui gant an heskinerez euzus a rene a-enep ar brezoneg, ha zoken damzigeri dor e skoliou e Breiz d'hor yez koz. Ar c'helaouennou evel an « Dépêche » hag a rae kent ar brasa fae war ar brezoneg, a deurevz ober, eur wechig an amzer, eun tammig brud en-dro d'ezañ. Ya, a dra sur, seblantou mat a zo.

Ha koulskoude, e pe stad emañ ar brezoneg e-touez ar bobl ! Ne dalvez ket ar boan serri an daoulagad,

ret eo gwelout an traou evel m'emañt : kenderc'hel a ra ar brezoneg da veza dilezet ; an dud yaouank o vont da zimezi, hag i o komz brezoneg er gêr gant o c'herent, a gemer ar boaz da gomz galleg etrezo : toniusoc'h eo. Ar pleg eur wech kemeret, ar galleg a vo yez o ziegez goude beza bet yez o darempredou. Gwasoc'h c'hoaz a weler bemdeiz : tud nevez dimezet hag a gomz brezoneg etrezo, a gomz galleg ouz o bugale. En amzer vremañ, ar bras eus ar re yaouank e-touez ar bobl a zo troet gant ar galleg, kalz a zo boaz da ober gantañ nemelken bemdeiz.

Daoust ha m'eo kresket ha ma kendalc'h da greski niver ar re a vourr gant ar brezoneg, eo chomet an darn vrasa dizeblant. Ar vrogarourien zoken, hag i o lavarout emaint evit ar brezoneg, a glever re alies o c'hallegi hep ezomm. Ar brezel en deus ivez, evel boas, roet eur gwall daol d'ar brezoneg : en armeou, en usinou, e pep lec'h, ar vrezonegerien a zo mesket e-touez ar c'hallegerien hag a gemer buan, o veza ma 'z int Bretoned digas, ar boas da gomz galleg. Hag ar brizonerien, daoust ma c'houlennont kalz levriou brezonek, eo ret d'ezo skriva e galleg d'o zud. D'an harlu eo kaset ar brezoneg, e-touez ar re goz ; setu perak taoliou ar maro, o koueza aliesoc'h war lodenn gosa ar boblañs, a sko gwasoc'h ouz ar brezoneg eget ouz ar galleg.

Arabat eo eta kredi e vefe a-doal trumm lakaet ar brezoneg da veza komzet a-nevez gant an holl ; hen diskleria a ran, evit mirout ouz kenvroiz a zo da gaout joaiou vil : n'euz forz pegen mat ez afe an traou gant ar brezoneg, e kendalc'ho e-pad bloaveziou da goll diouz tu ar bobl ; war zisteraat ez ay ken na vo deut kreñv a-walc'h framm ar vrezonegerien a zo oc'h en em stumma dirak hon daoulagad, da c'hounit muioc'h a dud d'ar brezoneg eget na vo gounezet e-keit an hevelep amzer gant ar galleg.

D'ar mare-se, daoust ma kollo diouz eun tu pezh a c'hounezzo diouz eun tu-all, al lañs a vo koulskoude gantañ hag an trec'h a vo an tosta end-eeun pa vo ar bihana niver a vrezonegerien.

Ret eo evit se d'ar framm brezonek beza yac'h, kreñv ha galloudus. Pa vo niverus a-walc'h harperien galonek ar yez, e vo gwelet ar brezoneg o c'hounit tachenn, ha doare ar redadeg etrezañ hag ar galleg a vo eilpennel ha dont a ray ar brezoneg d'e dro da c'hounit dre-holl war ar galleg.

H. AR SPERNEIER.

GWREG AN TOER

DRAMA EN EUN ARVEST

gant Tangi MALMANCHE

Pep gwir miret striz

« Gwreg an Toer », pezh-c'hoari diembann skrivet war-dro 1900 hag adaozet evit SAV gant an Ao. Tangi Malmanche, a zo bet skignet evit ar wech kenta dre Radio-Roazon d'ar 25 a viz gouere 1942 gant strollad « Gwalarn ». Setu amañ da heul, ar brezegenn distaget dirak ar skingomzerez gant hor c'heneil Y. Drezen.

*
* *

TANGI MALMANCHE

Paotr ar Peziou-C'hoari

Estlammet oun gant ar skrivagnerien a gendalc'h da skriva peziou-c'hoari e brezoneg. Estlammet oun ganto, hag eur seurt truez em eus outo ivez. Heñvel int, eun distera, ouz an Aotrou SANTEL YANN VADEZOUR, *Vox clamantis in deserto*, ar profet a embanne ar c'helou mat, ha na gave den ebet da selaou e vouez.

An teatr en deus bet plijet meurbet, evit ar wech, da bobl Breiz-Izel. Ha brud a zo c'hoaz e-touez an dud gant ar « misteriou » a veze displeget, n'eus ket keit-se, gant hor c'henvroiz diwar ar maez, dreist-holl en-dro da Lanuon ha Montroulez, hag, a-raok ar Brezel Bras, e bourc'h Santez Anna Wened.

Ar plijaduriou-se, avat, a zo bet difennet, evel m'eo difennet an dañsou. Hizio, eeun hag-eeun, en eskopti Kemper ne c'heller ket sevel eur pezh-c'hoari a vije ennañ paotred ha merc'hed asamblez. Ar pezh

a dalvez kement ha mouga an teatr beo, an teatr gwirion !

Ya ! a lavarit d'in. Met al lezenn striz-se n'eo da veza heuliet nemet gant ar patronajou katolik. A zo gwir ! met, betek-hen, er-maez eus ar veleien hag o fatronajou, piou a vez gwelet o soursial gant ar « jeuiou » brezonek ? N'eus e Breiz-Izel, na sal na c'hoarier ebet evit an teatr brezonek.

Ha c'hoarvezout a ra ar pezh a oa da c'hoarvezout. Pa n'eus goulenn ebet d'o labour, gwasoc'h ! pa drouc'her d'ezo o diouaskell, ar skrivagnerien a gav gwelloc'h mont da c'hoari voullou pe da besketa, pe, neuze, e savont o oberou evit o flijadur o-unan hag evit eun dornad tud eus an dibab.

... Ar pezh na vir ket ouz ar gristenien da vont d'an teatr, evel just ! Met d'an teatr gallek !... Leun-tenn e vez atao ar salioù, pa dremen tro aze eun « tournée » eus Pariz.

Paour keiz skrivagnerien brezonek ! Truez em eus outo, e gwirionez. Hag estlammet oun ivez, rak — hag amañ eo emañ an dalc'h ! — ne deont ket holl da c'hoari voullou pe da besketa. Meur a hini en o mesk a zalc'h peg, hag a sav d'eomp, a vloaz da vloaz, peziou-c'hoari ha n'int ket divalo, tamm ebet. Ma ne vezont ket displeget dirak pobladoù tud, moulet e vezont e levrioù, d'an nebeuta, ha kavet brao da lenn.

Ne glaskin ket pemp pao d'ar maout evit embann va meno, amañ. Nag a dost nag a bell, ne welan ket eun dramaour a vije par d'an Aotrou Tangi Malmanche, ginidik eus maner ar Rest, e Plabenneg. Saverien peziou-c'hoari all ez eus, e brezoneg, evel Jakez Riou ha Roparz Hemon, ijinet o daou, ha gouest da lakaat an arvesterien da skrija diwar o from, pe da darza o bouzellou o c'hoarzin ; met n'int ket paotred an teatr penn-da-benn, korf hag ene,

penn-kil-ha-troad, evel m'eo an Aotrou Tangi Malmanche. Meret ha kemmesket en deus hemañ e spered gant spered ar bobl, hini bro-Leon eeun-hag-eeun, hag e c'hoant nemetañ a zo gwelout e beziou-c'hoari displeget dirak pobl Breiz-Izel. E brezoneg, anat d'eoc'h ! Mont a ra eeun d'ar bobl, pe, mar kavit gwelloc'h, d'an dud na lennont ket nemeur, peogwir int dalc'het, a-hed an deiz-Doue, gant labourioù tenn d'o c'horf, d'an dud a gav en teatr eur repoz plijus ha leun a gentelioù.

An Aotrou Tangi Malmanche ne skriv ket evit Parizianed ar salonoù kran. Ha, 'm eus aon e c'hoarvezas gant troidigez c'hallek e « Baganiz », pezh a c'hoarvezas gant John Millington Synge an dramaour iwerzonat, hag e « Baladin du Monde Occidental », bet displeget e Pariz, nevez 'zo. N'eo ket bet komprenet gwall-vat. Ar Gelted, Bretoned koulz hag Iwerzoniz a zo re bell o mennoioù gouez, komprenit yac'h, yaouank, kreñv hag uhel, diouz mennoioù ar vondianed « sivilizet », komprenit : gwalc'het, pismigerien ha diskredik ; ken « sivilizet » m'eo divouedet o 'empenn.

En eur ger berr, Tangi Malmanche en deus kinniget magadurez re greñv da vondianed Pariz... En e vro, avat, e c'hoarveze gantañ ker gwas-all : abaoe daou-ugent vloaz e kave skouarn vouzar. Hervez a ouzon, n'eo bet c'hoariet, hag eur wech hepken, nemet unan eus e « jeuiou » e brezoneg, dirak eur boblad tud. An neb a welas « *Ar Baganiz* », avat, e Ploueskad, er bloavezh 1931, n'eo ket prest da goll ar soñj eus an darvoud fromus ha galloudus-se, ma weler eur Pagan peñseer, o 'n em lezel da veza barnet d'ar maro e gaou evit ma ne vo ket diskredet war enor e verc'h.

Peziou all en deus Tangi Malmanche hag a dlefe beza stlaket an daouarn d'ezo, e kement kêr ha

bourc'hadenn a zo e Breiz : *Marvailh an Ene Naonek*, ma weler eur vamm kristenoc'h eget an Aotrou Doue E-unan o klask nac'h ar pardon da bec'hed he mab ; *Gurvan, ar marc'heg estrañjour*, hag e garanteziou gant Aziliz, e bried fidel ; *Buhez Salaun, lesanvet ar Foll*, tad, hep gouzout d'ezañ, da iliz dispar ar Follgoad ; *An Intañvez Arzur* ; *Gwreg an Toer*, hag all, hag all.

An Aotrou Tangi Malmanche n'eo ket mui eur paotr yaouank. Emañ o vont war an oad. N'en deus ket bet da fougeal gant e genvroiz. Mar deu e ano da veza anavezet a-walc'h, abaoe eur pennad, ha c'hoaz, c'hoaz ! e oberou a chom dianav-krenn.

Bretoned ez eus avat, ha na gavont ket an dra dereat. Hag enor ha levez arזורien Radio-Roazon a vo bruda gloar an den uhel-se, n'eo ket en eur gana dezañ meuleudi goull, met en eur gas dre wagennou ar skingomz da bevar c'horn ar vro ar pep talvoudus eus e benn-oberou.

Y. DREZEN.

TUD AR C'HOARI

TOMAZ — *eun den war-dro pevar-ugent vloaz, pounner hag habask diouz gwelout, Komz a ra sioul ha poellek, nemet techet eo eun tammig da brezegenni. Gwisket eo gant dilhadou glas ar vicherou-rien.*

ELEN — *gwreg TOMAZ. Eus 25 da 30 vloaz eo, koant a-walc'h, hogen rust he dremm, ha kintus. Brizwisket eo, evel ma vez bremañ ploueziadezed Breiz : eur vroz c'hall ha koeñ ar vro.*

GWILHOM — *25 bloaz, skouer eur brabañser diwar ar maez. Dougen a ra dilhad eun eil-mestr eus ar verdeadurez-vrezel.*

KATOU — *18 vloaz, matez e ti TOMAZ. Gwisket e-giz eur goueriadez.*

EUN DEN.

Ar gambr-annez e ti eun toer diwar ar maez. A-
gleiz eun nor o skei war ar straed, hag eur prene-
str. A-zehou, eun nor all. E goueled al leurenn, binvion
a bep seurt eus micher Domaz, ha dreist-holl kerdin
a-ispilh ouz ar voger. Kempennet e vo an annezadur
evel a garor, — pe hervez ar c'hiz koz : eur siminal
bras tumennek, eul listrier skultet, eun daol hir e
prenn fetis, — pe hervez ar c'hiz nevez : eur fornez,
eur bufed prenn gwerniset, eun daol grenn goloet
gant eul lien koaret. Ne vern pe c'hiz, e vo eun armel
bras er goueled.

Pa sav ar ouel, emañ Tomaz en e goazez dirak an
daol, oc'h echui e adberenn bara hag amann. Elen,
en he sav, a spi outañ, hep pasianted, anat eo. A-
daol-trumm, e tenn an asiedad amann diwar an
daol.

TOMAZ

E, gortoz c'hoaz ma 'm bezo eur begad amann
c'hoaz, 'vit peurzebri va bara ! Na petra 'ta ! N'eus
pres ebet ! An treñ a ya kuit da c'houec'h eur, ha
peder a zo o paouez seni !

ELEN, *ken leo ma werz he goanag.*
Mont a ri da Vrest henoz ?

TOMAZ, *goapaüs.*

Ne din ket, feiz nann ! D'ober petra ez afen da
gêr d'an eur-se ? Al labour noz, evit an dud yaouank
eo ez eo mat. 'Met pa 'm eus gwelet kement a vall
ganez, me ' gave d'in ez oas, te, evit kemerout an
treñ.

ELEN, *nec'h en he mouez.*
Peseurt istor eo hounnez adarre ?

TOMAZ

N'eus istor ebet e kement-se. 'Met eur vaouez, pa
vez froudenn ganti d'ober eun dra bennak, n'eus ket
da herzel outi tamm ebet. Neuze, pa n'eo ket da
venoz kemerout an treñ, seul well a se ! N'eus ket
lec'h d'am hasta.

ELEN

Pe ide 'mañ ganez, a-benn ar fin, ez oun ouz da
hasta ? Te eo, avat, ez eo mall ganez bemdez echui
da verenn, evit mont d'az labour en-dro ! Ha te
'pezo eun tamm bara 'darre, 'vit peurzebri da
amann ?

TOMAZ, *kompez e vouez.*

N'am bo ket, feiz da Zoue ! Leun eo va c'hof bre-
mañ. A-walc'h a zo mat ; re avat a zo fall. Ar gwe-
chou all ez an d'al labour en-dro, 'blamour d'am
dervez n'eo ket echuet. Hizio, avat, 'm eus kroget
ganti e doare, ma ne deus ganen netra ken d'ober.

ELEN, *en eun doare dipitus.*

Ne di ket d'an iliz bremaik evel-se ?

TOMAZ

Alato... Mont a rin memestra, met n'eo ket da
labourat eo ez in ; da zastum va binvion ha tra ebet
ken. Paneve 'n Aotrou Person a gavje eun aner ben-
nak d'in-me da ober ; kement-se ne ve ket souez, piz
evel ma'z eo hennez.

ELEN, *nec'het.*

Anez se 'leufes amañ adarre dioustu ?

TOMAZ

Heu... Paneve c'hoaz ez afen gant ar velo betek
Gwiproñvel, da sellout evit ar c'hrañj nevez a zo
kont ganto da sevel... Eur c'hoant a labour, ha paeet
mat war am eus klevet. Hogen pemp leo a zo eur
pennad hent ! Me 'grogfe gant hounnez, ne gav ket
d'in e ve posubl distrei d'ar gêr bep noz.

ELEN

Va Doue, kemend-all a zo 'n em gavet a-wechou dija... O veza m'al labour a dalv ar boan d'ober...

KATOU, *a zeu tre a-herr.*

Bez' ez eus ar vuoc'h a zo deuet foll en eun taol... Terri he c'horden he deus graet ha setu-hi bremañ o wasta ar panez, eun druez he gwelout !

TOMAZ, *hep beza strafilhet.*

Hopala ! A bian 'ta, mar deo bet torret ar gorden gant ar vuoc'h, se a ziskouez anat premieramant ne doa ket ar gorden ker kreñv hag ar vuoc'h !

KATOU

Eo 'ta ; kreñv a-walc'h 'oa ar gorden ; 'met eur vuoc'h fuloret evel-se, 'vit doare eo aet an Diaoul e-barz !

TOMAZ, *o c'hoarzin.*

An Diaoul ? Ac'hanta ! Del, me 'm eus soñj : e Ti Glas edo unan, eur vuoc'h, hag a oa deut fuloret evel-se, ma kave d'an holl ivez ez oa aet an diaoul e-barz. Memes ez oant evit mont da gerc'hat an Aotrou Person gant e stol glas-ruz hag an trambalamant 'vit ober d'ezi eun eksersiz, 'vel a lârer. Setu neuze Fañch goz eus Kerango a lâr da dud Ti Glas : « An Diaoul, n'eo ket en ho vuoc'h eo emañ ; er waremm gerc'h ne lâran ket. 'C'h eus 'met mont da welout mar kirit. » Ha tud Ti Glas ha mont d'ar waremm ha petra o deus gwelet aze ? Taro Rugonan a oa bet achapet eus ar gêr. Neuze o deus kaset an taro d'ar gêr en-dro, hag ar vuoc'h a zo deut sioul adarre 'vel 'n eur c'hraou Nedeleg. Penaos 'ta 'z poa staget ar vuoc'h ?

KATOU

En-dro d'he c'herniel, 'giz eo kustum d'ober.

TOMAZ

Kustum ar re sot a zo ar c'hiz fall. 'Vit staga eur vuoc'h, pa vez ganti faltaziou, me mont da ziskouez d'it ar c'hiz vat.

Tomaz a ya da gemer eur gorden hag a ra eur c'houlm-red enni.

TOMAZ

Gwelout a rez ? Eur c'houlm-red a ri d'ar gorden, hag e laki anezi d'ar vuoc'h en-dro d'he gouñ. Seul vui e tenno war ar gorden, seul vui e vezo-hi taget, hag he devezo diaezamant, ken a baouezo tenna, 'benn ar fin.

Rei a ra ar gorden da Gatou.

Komprenet mat 'c'h eus ? La. Bremañ eo poent d'in mont kuit.

Tomaz a ya kuit.

ELEN, *da Gatou.*

A bian, petra emañ o c'hortoz ?

KATOU

Selaouit, Len... Bez' ez eus eun dra... N'am eus ket kredet lâroul d'an Tomaz gant aon e rafe trouz. Ar gorden bet torret gant ar vuoc'h eo an hini nevez bet prenet gantañ e kêr en deiz all.

ELEN

Perak ivez 'poa kemeret hounnez ?

KATOU

'Blamour e-touez ar c'herdin koz n'oa hini hir a-walc'h evit ar vuoc'h peuri en hec'h aez.

Katou a ya da gerc'hat ar gorden he deus lezet a-dreñv an nor.

KATOU

Ha setu houmañ torret bremañ ! Daou vetrad re

verr eo da nebeuta ! Drol eo, alato, eur pezh korden
'vel-se, ha teo ha nevez ha tout...

ELEN, *o sellout ouz ar gorden.*

Drol eo evit sur. Ne gave ket d'in e vez eur vuoc'h
kement a nerz gant he c'herñiel. Erfin, graet eo pezh
a zo graet. Ma teu Tomaz da remerka, sur e kano an
oferenn d'it !

KATOU

Marteze e viro ar priz ouzin war va gopr ? Lirit 'ta,
Len : N'hellfec'h ket arañji an dra, ma chomo Tomaz
hep gouzout ?

ELEN, *kintus.*

Peseurt 'fell d'it ec'h arañjin ? N'hellan ket pega
ar gorden moarvat, nag he hiraat kennebeut !

KATOU

Sur n'hellit ket. Koulskoude, c'houi 'c'hellfe ober
da vihana ne ve ket remerket an andred torret ?

ELEN

Evel ma vije fasil d'ober ! Eur herrwel e welfe
hep lunedou !

KATOU, *mitaouik.*

Selaouit 'ta, Len. Bez' ez eus traou amañ, eun
dall 'vit sur a ve kapabl d'o gwelout, me 'alato a ra
en eun doare ma ne c'hall Tomaz remerka.

ELEN, *cheñchet, mall warni.*

Gortoz. Ro d'in eun tamm sifel.

Tra ma klask Katou ar sifel, e trouc'h penn dis-
pilhet ar gorden.

ELEN

La. Hag er c'hiz-se bremañ.

Froti a ra penn ar gorden war zouar al leurenn.

ELEN

Panevet eur gourhed en dourn n'anavezo james 'eo
bet torret houmañ !

KATOU

Na c'houi 'zo jentil !

E kuzulik.

'Mañ egile o c'hortoz e-kichen, en dibit Laouenan.
Ez an d'ober sin d'ezañ dont d'ho kaout.

Katou a ya kuit a-zehou. Elen a roll ar gorden gant
aked.

ELEN

Evelato... Eur pikol korden evel-se ! Peotramant e
vije fall hounnez ?

Istribilha a ra ar gorden ouz moger ar goueled.
Klepout a reer klikek an nor gleiz. Elen a ya buan
diouz an tu-se, hogen chom a ra kerseet pa wel
Tomaz o tont tre.

TOMAZ

C'hoarvezet ez eus 'vel am boa lâret. Ma n'am boa
ket komañset dastum va binviou, ez arru 'n Aotrou
Person gant e lagad treuz-maen. « Arsa 'ta, Tomaz, »
emezañ, « a-benn d'az labour out deuet ? » —
« Resped deoc'h, Aotrou Person, » emeve, « n'eo ket
d'ar penn met d'al lost eo ez oun rentet, n'hoc'h eus
'met sellout mar kirit. Eun doenn hoc'h eus war ho
segretiri hag a welo hoc'h interamant, ha pa'z afec'h
betek kant vloaz. » — « Feiz, » emezañ, adarre,
« degouezet mat eo p'ac'h eus echuet, o veza ma'z
eus e moger an tour eur maen disielllet hag a zo
dañjerus evit an dud, a ve ret e lakfes anezañ en e
lec'h. »

ELEN

Setu aze eul labour ! Daoust hag hennez a vo paeet
d'it ouspenn ?

TOMAZ

O veza ma vo graet al labour em dervez, paeet e vo va dervez ha gwenneget ebet ouspenn.

ELEN

Ken a ranki sevel eur chantier all, implija simant, ruza da zilhad hag all evit ar c'hloar hepken ? Imbisil ma'z out !

TOMAZ

An hini a ren eur vokasion a dle mirout enor d'e vicher hag ober ar gwaz evel ar gwell. Va zad-koz, — Doue d'e bardono ! — (*ober a ra sin ar groaz*), en deus kavet e varo 'n eur goueza eus beg an tour, 'blamour d'eur gordaj a zo bet torret. Hag antronoz va zad, oadet a bemzek vloaz, en deus krimpel 'n e blas war an tour ha lakêl ar c'hog a-sounn. A ra n'eus ket bet nep mez, e deiz an interamant, gant lignez an Domased, toerien an iliz a rumm da rumm aba m'eo bet savet. Ahêndall, 'vit an danvez n'implijin tamm ebet, peogwir e kasin ar maen en e blas hep e siella ; hag ar pezh a sell ouz ar chantier n'am bezo ezomm nag a chafod nag a skeul, peogwir e rin en holl gant eur gordaj staget ouz killi kambr an tour, a ziskennin a-hed da rez ar maen ; goude al labour graet, n'am bezo 'met va lezel riska betek an traoñ. 'Vit se 'z eus a-walc'h gant eun hanter-eurvez, hag eur mous 've gouest d'hen ober.

O prederia.

'Vel-se 'ta, daouzek metrad uhel... daou vetrad 'vit staga...

Sellout a ra ouz e gerdin hag e tibab ar fun dorret :

TOMAZ

A, houmañ a vo evit ar gwella :

ELEN, *en eun emlusk.*

Marteze e ve gwelloc'h ganez...

Trouc'het eo he frazenn outi gant an nor gleiz o tigeri trumm ha Gwilhom o tont tre.

GWILHOM, *divarc'het o welout Tomaz.*

O, va iskuzit... pa'z oun deuet e-barz hep skei... N'ouzon ket petra 'n deus graet se, 'm eus disoñjet a-grenn skei ouz an nor !

TOMAZ, *en eun doare a vo goapaüsoc'h-goapaüsä betek fin ar rannarvest.*

N'eus ofañs ebet, Lom. Er poent-mañ, aes eo da gompren ez eus ganez ez penn prederiou all.

GWILHOM, *a fazia hag oc'h en em zifenn.*

Prederiou all ? Peseurt prederiou a fell d'it da lâroul ? Me n'em eus preder all em fenn, e gwirionez !

TOMAZ

Koulskoude, 'n hini a vez gantañ permision eur miz hag a zegemer krenn dipech da zistrei goude pemzek deiz hepken, ha c'hoaz da zistrei, neket da Vrest, mes da Doulon, hennez a gav d'in a zo komprenapl ez eo gantañ e benn en tu gin !

ELEN, *strafuilhet, da Domaz.*

Peseurt emañ o kontañ ?

GWILHOM, *da Domaz.*

Penaos ? Klevet 'c'h eus dija ez oun galvet en-dro ? 'M eus bet an dipech eun eurvez 'zo a-boan, ha n'em eus komzet a se da zen ebet c'hoaz !

TOMAZ

Nemet da Yann ar Gall a'n em gave ganez e ti Laouenan, ha bremañ evit sur en deus embannet ar c'helou da bevar c'horn ar bourk. Ma oa da venoz ober eur sekred a se, degouezet fall out gant ar seurt labous !

GWILHOM

Eur sekred ? N'eo ket evit sur va menoz ober... Ha memes, 'vel e c'hellez gwelout, te eo ar c'henta a gasan kelou d'ezañ, ma kimiadin diouzit en hevelep tro.

TOMAZ

« Ni » eo ar re genta, a fell d'it lavarout ; peogwir va gwreg Elen ha te a zo anaoudeien vat a-walc'h, ma kimiadi diouti ivez.

E sell a zo manet eur pennad war zremm ruz ha toutek Elen.

TOMAZ

Evel-se, eur pennadig amzer a vezo, kent ma teui dre amañ adarre ?

GWILHOM

Eur bloavez sertenamant.

ELEN, *outi hec'h-unan.*

Eur bloavez !

GWILHOM

Ha c'hoaz, gant ma chomin hep ambarki... Eun taol ez ambarkin e skouadr, daou vloaz eo a rankin gortoz, an nebeuta tout, kent ma tapin permission.

ELEN, *mantret.*

Daou vloaz !

TOMAZ

Panevet e teufe-heñ evelkent, hep sul, war e velo !
C'hoarzin a ra pounner.

ELEN, *o tarza.*

Paouez 'ta d'ober goap outañ ! Bez' ez eus e baour kaez tud o devezo doan vras pa ne deuio ken d'o gwelout !

GWILHOM

O, ar re-se, kustum int e vezan ambarket.

O klask lakaat da ankounac'haat ar soloni emañ o paouez distaga.

N'eus forz, doan o devezo ac'hanoun memes tra. Bep ma teuen d'ar gêr, evito eo e raen, neket evit re all a dra sur !

TOMAZ

Ha pa vijes deut evit re all ! Kae 'ta ! Ar re-se ne vezi ket pell 'vit koll eñvor anezo du-hont ! E Toulon, hervez 'm eus klevet, 'z eus peadra da 'n em zizam-beti. Fumeled leun da wele, ha mar bezez paotr koant, 'vit ar blijadur hepken eo. Lâr 'ta, Lom. Kenta mignonez az pezo, lak' evez da gas d'eomp he foltred, a vo ganeomp eun dudi e welout.

Blasaat a ra war zremmou krizet Gwilhom hag Elen efed e c'hoaperez ; goude se, dousoc'h e gomz :

TOMAZ

Eur banne gwin a garfen ofr d'it-te, 'vit trinka kent dispartia ; mes poent eo d'in mont d'am labour. Trinka a ri gant Len memes tra, 'vit na vo lavar gant mab Paol Jestin ez eo aet eus va zi a-enep d'e c'hrad.

Tomaz a astenn e zourn da Wilhom, leal.

TOMAZ

Arsa, Lom ; beaj vat a zouetan d'it ; ha ma c'hoarvezfe ganez fortuna du-hont, eurvad d'eoc'h, prosperite, ha tiegez dilogod !

Mont a ra er-maez, en eur gas ar gorden gantañ.

Elen, kasoni leiz he dremm, a sell dre ar prenestr evit beza sur ez eo aet Tomaz kuit ; neuze e tro a-daol-trumm davei Gwilhom.

ELEN

Perak n'ac'h eus ket lazet anezañ ?

GWILHOM

Sur, ar c'homzou en deus lâret, kalet eo d'eun den o c'hlevout. Met abalamour d'it em eus graet. Evel-se 'ta, eus pezh a zo etrezomp e ve anaoudek ?

ELEN

Bez' eo pe n'eo ket; eun dra 'vat a zo serten: emañ ar c'houen en e ziskouarn. Kompren 'ta : en eur c'hoz bourc'hig 'vel emañ, daoust ma lakêr evez kenañ, emeur atao war deod an dud. Ha disfiziañs am eus ouz ar vatez, aba ma teuez emañ bep enderv. Nag a reuz 'm eus gouzañvet, gant e soñjou a-zindan ar penn, hag e gomzou daou du ! Ergentaou c'hoaz, pa ne deue a-benn eus e verenn, ken a baken chalamant, — 'n eur soñjal ec'h oas o c'hortoz, — daoust hag heñ n'en deus ket goulennet dre c'hoap, ha me 'oa evit kemerout an treñ ?

GWILHOM

Terrupl eo evit sur, beva gant ar seurt den !

ELEN

Ya... Daoust ha me 'oa 'vit mont da Vrest gant an treñ, en deus-heñ goulennet 'vit c'hoarzin goap ouzin, dre ma kav d'ezañ ez oun staget emañ eur gorden em c'here'henn, 'vel eur vuoc'h en he c'hraou !

Chom a ra eur pennadig dialanet, berr warni ken taeraet eo ; ha neuze, trumm.

A bian 'ta, m'e gemero, an treñ ! Mont ac'halen, mont kuit, se a fell d'in ober ! Peogwir eur vuhez 'vel houmañ n'eo ket eur vuhez eo ; eun ifern ne lâran ket ! Me a zo va youl kuitaat an den-se ha mont ganez-te, va Lomig, da chom e Toulon asambles... a-vremañ da viken... Lâr d'in, Lom, te 'zo kontant kas da Lenig ganez ?

GWILHOM, *gant eul levezeg wirion.*

Moarvat ez oun kontant ! O Lenig, te 'rafe kement-se abalamour d'in-me ?

ELEN

Ya sur e rin, hag hep tamm keuz, nebaon !

En em sturda a ra ouz Gwilhom.

Peogwir te eo a garan, va Lomig ! Egile, avat, kas 'm eus outañ ! kas 'm eus outañ !

Elen en em ziframm a-dre divrec'h Gwilhom, ha redek d'an armel, ha tenna diouti eur valizenn ha neuze dilhadou a-vern enni buan ha buan, en eur venta he jestroù gant drailhennou frazennou.

ELEN

Gortoz 'ta, Tomaz va fried ! Te 'c'hall brouda ac'hanoun gant da wall deodadou, me ne ran forz ebet, peogwir va gwaz diwar-vremañ, Gwilhom Jestin n'eo ken !... N'eo ket evidout e poagnin da zerc'hel an tiegez... En e zivrec'h avat eo e kouskin bep noz...

Gwilhom a sell dre ar prenestr.

GWILHOM

Lâr 'ta. N'eus ket riskl e teufe 'n eun taol kont ?

ELEN, *bervek atao.*

Ha pa 'rafe ? 'M eus ket aon razañ !

Leun eo ar valizenn bremañ, ha re leun, rak ne c'hell ket dont a-benn d'he serri. Sioulaat a ra eun tammig.

ELEN

Alato, evomp eur banne gwin asambles, pa'n deus lâret ober. Evel-se ma teufe, ne gavje ket drol da gavout.

Degas a ra eur voutailh ha gwerennou. E-keit-se e sell Gwilhom diaked ouz eur gazetenn a zo war an daol.

GWILHOM

Lennet 'c'h eus ar gwall-dro bet degouezet e Gwiseni ?

Elen o ra nann dre sin.

GWILHOM

Eur maltouter en em gave en eun dibit gant keneiled, ma tiskouezas dezo eur bistolenn nevez edo o paouez toucha...

ELEN

Me a zivun fin an istor. Ar bistolenn a oa karget ?

GWILHOM

Just evel-se. Hennez avat a grede start ne doa ket, o veza m'en doa diskarget anezi dere'hent da noz. E wreg eo he doa adkarget en e c'houde, gant aon rak al laeron.

ELEN, *dievez.*

E c'hall beza. Mes kement-se n'eo ket ar memes tra.

GWILHOM

N'eo ket ar memes tra evel petra ?

ELEN

Me 'felle d'in lâroust... Eur bistolenn a zo eun dra... Arabat eo d'eur vaouez ober en-dro... Del, eur bistolenn... Tomaz ivez en deus unan.

Katou a zeu tre.

KATOU

Setu ar palatez evit ar goan. Ma vije ho madelez kigna ar re-se, Len ? Peogwir ganen-me 'z eus c'hoaz tout al lien sec'h da zastum...

ELEN

'C'h eus ket eur pennadig korden; 'vit sifela ar valizenn-mañ.

KATOU

N'eo ket a gerdin sur ez eus diouer amañ.

ELEN

Sur 'vat ; mes ar re-se a zo re hir ; pec'hed e ve o zrouc'ha.

KATOU

Gortozit 'la. Bez' ez eus ar pennad torret. Hennez 'ray an afer a-grenn.

Mont a ra da gêmer ar gorden a-dreñv an nor dehou, hag he degas da Elen.

GWILHOM

Da vat ! 'Vit eur valizenn, brava sifel eo hounnez !

ELEN

'Vit eur valizenn, moarvat... Mes evit eun dra all ? Astenn a ra ar gorden da Wilhom.

ELEN

Te hag a oar diouz ar re-se, lâd din 'ta peseurt a gav d'it gant hounnez ?

Gwilhom a sell gant aked ouz ar gorden.

GWILHOM

Petra 'la 'garfes ober ganti ?

O farsal.

D'en em grouga 'michañs eo ac'h eus c'hoant ?

ELEN, *sirius, goude eur brederiadenn verr.*

Eo, c'hoant am eus d'en em grouga, lakômp.

GWILHOM, *o farsal atao.*

P'emañ ar stal evel-se, korden welloc'h n'helli kavout.

ELEN, *gant eun tammig kerse.*

Houmañ neuze a zo eur wir gorden vat ?

GWILHOM

Eo, evit pezh a sell ouzin da vihana, rak ar seurt korden-se, kerkent ha te krouget, kerkent hag hi torret !

ELEN, *bero en he mouez.*

Te 'zo sur e torro ?

GWILHOM

Ar gorden-mañ, diwar-welout, ar fina paotr a vo tromplet. Mes eun timonier mat ne vo ket.

Dispilha a ra kreizen ar gorden.

GWILHOM

Hemañ a zo fals-kanab, evel a anver. Pa vez glebiet ne sec'h ket ken, hag eun taol ma vez brein, foutu eo. Mar kerez ec'h erein ar valizenn ?

ELEN

Ket dioustu c'hoaz.

En em lakaat a ra da beilhat ar patatez.

GWILHOM

Alato... Oc'h ober se, ne vo ket re a zale d'it ?

ELEN, *war varleze.*

Dre ma'z an kuit, se n'eo ket eun abeg 'vit lezel ar goan hep he c'higna ! Ahendall, gwelloc'h e ve, 'gav d'in, n'arrufen d'ar gar 'met d'ar poent diweza.

GWILHOM

Se a zo serten. Ha c'hoaz, kaer az pezo ober, ne vezi ket hep beza remerket.

ELEN

A gav din-me ivez.

Tepel a ra eur pennad mat.

Moarvat, goude beza pouezet holl, e vije gwell ganen mont kuit dindan eur pennad amzer, 'bla-

mour d'ar gwall-gomzou. Hag ouspenn, ma c'hoarvezfe ganen 'n em gavout diere...

GWILHOM

Penaos, diere ? Petra 'fell d'it lârou ?

ELEN

Da lârou eo... heu... e c'hallfen marteze 'n em gle-vout gant Tomaz, ma'm bezo da vont kuit gant e c'hrad-vat...

GWILHOM, *en arvar.*

Mar be posubl, evit sur e ve furoc'h. Eun taol-penn a zo graet en eur predig ; ar c'heuz avat a bad ar vuhez holl.

ELEN

O ! evit pezh a sell ar c'heuz... Keuz d'e reuz, den n'en deus !

GWILHOM

Koulskoude eun tiegezh vat a zo d'it, ha kement tra 'c'h eus en da zouet.

ELEN

Enep se n'hellan ket lârou. Kement tra 'm eus ezomm ne vez ket refuzet d'in james.

GWILHOM

Du-hont, avat, e Toulon... Ker-kenañ eo ar vevañs, am eus klevet ; hag eun eil-mestr, her goût a rez, n'eo ket gwall-stank ar pae gantañ.

Klevout a reer pemp eur o seni en iliz.
Pemp eur dija !

ELEN, *epel outi hec'h-unan.*

Na gorrek eo an amzer !

GWILHOM, *souezet.*

A gav d'it ? Me avat a zo ret ganen mont d'ar gêr

hep dale, da gimiadi diouz va re goz. Evel-se 'ta, ne dez ket ? Graet ar stal ?

ELEN, *krenn, goude eur brederiadenn verr.*

Nann, ne dan ket. Gwell eo gortoz. Eun taol e vijen libr, me a werzo ti hag all, hag am bezo arc'hant 'vit mont d'az kavout du-hont.

GWILHOM, *sebezet.*

Te 'werzo, emezout ?

ELEN, *oc'h en em zifazia.*

Gwerzet e vo, a fell d'in lâroul... peogwir e c'houlennin va divorz..., ma vo graet foar evit ranna tout.

Teurel a ra he skouarn da selaou er-maez.

'Glevez ket eur safar war-zu amañ ?

GWILHOM, *goude beza selaouet.*

N'eo 'met ar yugale o tiskolia.

Tevel a reont eur pennad. Elen a chom strafuilhet, stennet he spered war-zu an diavaez.

GWILHOM

Neuze, p'emañ an traou evel-se, n'em eus 'met kimiadi diouzit. Kent ha ma vo nevezinti n'az po 'met kas d'in eul lizer : Monsieur Guillaume Jestin, second-maitre timonier, Dépôt des Equipages de la Flotte, à Toulon. Gortoz 'ta, me mont da lakât kement-se dre skrid.

En em lakât a ra da skriva. Elen, diebezieta muioc'h-mui, a sell bremañ dre ar prenestr, o trei kein da Wilhom. Hemañ, peurskrivet gantañ, a c'hortoz eur predig.

GWILHOM, *evel pa rebechfe.*

A bian, peseurt emañ oc'h ober ? Er poent ma'z oun 'vit da guitaat, me 'gav d'in n'ac'h eus ket kalz a zamant d'in-me.

Elen a dro, krizet he dremm.

ELEN, *o tere'hel war he mouez virvidik.*
Eo 'ta, Lomig ; damant am eus d'it ervat.

GWILHOM, *diskredik.*

'N eur sellout ouz ar chas o c'hoari ?

ELEN

Va doare damanti n'out ket evit hen anaout...

Mont a ra d'evit Gwilhom, hag e starda etre he divrec'h.

ELEN

Ar pezh a ouezi hepken, va Lomig, eo emañ o koll va ene abalamour d'it... Gant va eurvad ganez war an douar. emañ o prena va ifern er bed all !

D'an ampoent e skoer ouz an nor gleiz, Elen a bella buan diouz Gwilhom. Disleberi a ra he dremm hag e ra eun « A ! » spouronet, heñvel ouz eur ronkelladenn.

GWILHOM, *a sell ouz Elen gant souez.*

Petra 'c'hoari ganez ? Da genta, n'eo ket Tomaz eo 'n hini a zo aze, pa'n deus skoet ouz an nor.

ELEN

An dra-se eo just... Dre ma'n deus skoet hennez !

GWILHOM

Arsa, digor 'ta ! Peotramant e vezo kredet traou...

Elen a gendalc'h da dermal.

GWILHOM

Pe c'hoaz eo gwell ganez ez an kuit ?

Elen a ra ya dre sin. Gwilhom a dec'h dre an nor dehou. Elen a ya da zigeri an nor all.

EUN DEN, *ouz toull an nor.*

Tomaz n'emañ ket er gêr ?

ELEN, *evel abafet*.
'Mañ ket.

AN DEN
Moarvat en em gavo da vare koan ?

ELEN
Me n'ouñ dare !

AN DEN, *dibasiantet*.
Dont a ray poent pe boent evelato ?

ELEN
Me... n'ouñ dare.

AN DEN
Erfin, kent ha ma teuio, lirit d'ezañ dont d'an ostaleri Jaouen ar c'henta 'r gwella 'vit eur reparasion. Hep mank ebet !

An den a ya kuit. Elen, abafet atao, a serr an nor goustadik ; neuze, pa zistro, en em gav tal-ouz-tal gant Katou, a zo deut e-barz dre an nor dehou.

KATOU, *skrijus*.
Len, degouezet ez eus eur gwall-dro !

ELEN, *o krial*.
Nann, se n'eo ket gwir, se n'eo ket gwir !
Redek a ra Elen er-maez a-zehou. Katou a sell outi o pont kuit, ha n'eo ket hep souez. Tomaz a zeu tre hag a sell dre ar sal.

TOMAZ
Elen n'emañ ket ?

KATOU, *diaczet*.
Ket. Emañ o paouez mont kuit.

TOMAZ, *nec'het eun draig*.
A !

KATOU, *goude beza termet eur pennadig mat*.
Selaouit 'ta, Tomaz. Eun dra a zo d'in da gonta d'eoc'h ha na ray ket d'eoc'h c'hoarzin.

TOMAZ, *nec'het da vat*.
Peseurt ez eus 'ta ?

KATOU
Me'm boa staget ar vuoc'h er c'hiz m'hoc'h eus lâret. Ha setu hounnez neuze 'deus diframmet ar peul hag a zo tec'het kuit, n'ouzon da b'lec'h !

TOMAZ, *disammet evit gwir*.
Kaera taol !

KATOU
Neuze, Len, dioustu m'he deus klevet, kollet he deus he skiant, sañset, ma'z eo aet kuit d'ar c'haloup vras.

O leñva :
A, va Doue, pebez gwalleur !

TOMAZ
Kae 'ta, kaezig ! Arabat 'n em zoania ! Pa vo fin gant he follentez, ar vuoc'h a zistroio d'he c'hraou anezi hec'h unan !
Koueza a ra e sellou war an tamm korden dorret chomet war an daol.

TOMAZ
Piou 'n deus torret ar gorden-se ?

KATOU
Ar vuoc'h eo. Tomaz, na vezit ket fached. 'M boa choazet an hini vras-se, 'vit m'he defe peadra en he zro da beuri en hec'h aes.

TOMAZ, *o tispilha ar c'hanab, outañ e-unan*.
Bremañ e komprenan pe 'vit tra eo 'n em gavet re verr...

Kenderc'hel a ra da sellout tro-war-dro hag e wel ar valizenn dindan an daol. He digeri a ra, ha teurel evez ouz ar pezh a zo e-barz. Dre e jestrou dilavar e tiskouez beza komprenet ar pezh a zo c'hoarvezet e-pad m'edo kuit. Neuze, hep adserri ar valizenn zoken, en em lez da goueza war ar gador, dirak an daol, hag e chom mantret, e benn etre e zaouarn.

Elen a zeu tre goustadik dre an tu kleiz. Merzout a ra ar valizenn digor, gwelout a ra Tomaz, ha kompren ez eo dizoloet pep tra. Chom a ra a-sav e-kreiz al leurenn, e-keñver Tomaz, ha menel pleget ha distourm, betek ma sav-heñ e benn.

ELEN, he mouez o krena.

Adpaket eo ar vuoc'h. Kavet 'm eus ar sakrist o kas anezi en-dro.

TOMAZ, goude beza sellet hir amzer ouz Elen, gant e vouez habask, ha war eun ton madeleus-tre.

War a welan, gwreg, tomm eo bet d'it gant ar vuoc'h. Ha d'in-me ivez eo bet tomm gant ar c'hast a gorden. Met 'n Aotrou Doue 'n deus arañjet tout en doare mat.

O tiskouez ar gador en e geñver :

Alo, azez amañ, hag evomp eun taol asambles, da c'hortoz koulz ar goan !

GOUEL

NOTENN EUL LEORIER BREIZAD

1634

Eur pennad skrid a ve mat da sevel evit istor hon lennegezh diwar benn ar brezoneg hag an Tadou Kapusined a reas hag a ra kement evit ar yez. Eun tanvaig a gaver e « Le Père Césaire de Roscoff, capucin, directeur et conseiller de Nikolazig et missionnaire en Egypte (1593-1654), par le Père Armel, capucin. Bullet. dioc. Quimper. 1927. » « Les capucins et la langue bretonne. Bullet. Soc. Arch. Finist. 1933, par Daniel Bernard. » « Les Capucins bretons, par le P. Fulgence de Goudelin. Couvent des Capucins de Roscoff. 1937. »

Evit hentcha ar furcherien en o enklaskou, setu aman roll ar c'houentou savet gant an Urz-se e Breiz : Naoned (1593), Roazon (1603), Montroulez (1611), Sant Malo (1612), Kemper (1613), Alre, Sant Brieg, Gwened, Gwengamp (1615), ar Groazig (1617), Dinan (1620), Rosko (1621), Lanhuon (1622), Naoned (ar Peniti, 1622). Bodet oant holl dindan renadur eur rann-vro : hini Touren. E 1629 e voe graet gant kouentou Breiz rann-vro Vreiz.

P'en em gavas ar Gapusined en Alre, Yvon Nikolazig a oa e kreiz e vrud. Ne ouie nemet brezoneg. Bez' en doa da gofesour eun Tad Kapusin. N'ouzer ket pehini. Daou dad da nebeuta a oa brezonegerien : Ambroz, eur Brestad, hag a reas, e brezoneg, ar 26 a viz gouere 1625, kenta sarmon klevet e Keranna, ha Césaire, eur Roskoad.

Gant m'oa difennet ouz ar Gapusined, dre lezennou o Urz, entent ouz madou an ilizou, leuskel a rejont, e 1628, renadur Santez Anna gant an Tadou Karmez. An Tad Césaire a c'houlennas neuze mont

da visionner e broiou ar sav-heol. A-benn nebeut miziou eno, galvet e voe da zont endro da Vro C'hall.

E Aix-en-Provence ez eas d'ober eur gwel da Nikolas Peirese, brudeta den an amzer-se, desket m'edo war bep tra hag a c'hoantaas kreski e ouiziegezh dre gaout levriou brezonek.

Gant an Tad Césarée edo an Tad Jil (Gilles). Peirese a skrivas d'hemañ an 13 a viz c'houevrer 1634, « je voudrois bien avoir un catalogue au vray des tiltres de tous ceulx (livres) qui se trouvent chez les curieux, imprimés à Morlaix ou à Belle-Isle ou à Nantes, ou ailleurs, et à quel prix on les pourrait trouver à vendre. Cependant s'il se pouvoit avoir une couple d'exemplaires d'un dictionnaire et de la grammaire je les feroys bien volontiers payer. »

Degouezout a reas gant Peirese « trois pièces bien curieuses du livre en bas-breton ». Ne roer ket o anoïou. D'ar 5 a viz eost, an Tad Jil a gasas d'ezañ eur pakad levriou all ha « le mémoire des livres bretons escript de la main du libraire, avec leur prix, le tout ne vault que trente neuf sols. »

Ha setu ar « Mémoire des livres en Breton selon le plus juste prix ».

1 Colloque f(rançois)-b(reton)-latin	12.s.
1 Passion	5.s.
1 Déclaration abundant	5.s.
1 Catéchisme f(rançois)-b(reton)	2.s.
1 Sainte Catherine	1.s.
1 Sainte Marguerite	1.s.
1 Miroir ar confession	2.s.
1 Catéchisme du Père Kerarform	2.s.
1 Catéchisme du Père Jerom	2.s.
1 Confesional	5.s.
1 Saint Yves	2.s.

Dougel e oa a gostez an notenn : Vie de Saint Yves.

Klasket e voe dre Vreiz levriou all evit Peirese. Skriva a rae hemañ, ar 7 a viz eost 1634, « j'ay reçu une dépêche du 20 juillet avec le dictionnaire de bas-breton que le R.P. Césarée de Roscoff m'a voulu faire avoir... Quant aux autres livres en langage bas-breton que vous envoye le R.P. Luc de Saint Malo, je les attendray en bonne dévotion, et m'estonne qu'ils soient si rares en ce país là, mesme ce dictionnaire de Guillaume Quiquer, de Roscoff, puis qu'il n'y a que deux ans, ou peu s'en faut, qu'il est achevé d'imprimer. Il est vray que, possible, les faut-il aller chercher à Quimper-Corantin, où est la boutique du libraire Georges Alliennes, qui l'a faict imprimer que je vous ay voulu spécifier, d'autant que je serais bien aise d'en avoir un second exemplaire pour en faire part à un de mes amys qui travaille sur cette langue, sans en demeurer dégarni moi-meme. »

Peirese hag ar Gapusined a zeuas da veza mignoned vras. Klevout a reas diganto edo an Tad Anastase, eus kouent Naoned, desket kenañ war ar brezoneg hag e c'hoantaas « acquérir l'honneur de la cognoissance du R.P. Anastase, pour le pouvoir consulter, principalement sur son étude aux origines de la langue bretonne en laquelle il y a de si belles choses à apprendre pour l'éclaircissement des étymologies et des noms primitifs des villes et contrées de ce royaume. » Oberiou an Tad Anastase a zo kollet.

N'eo ket diskleriet ano al leorier a werzas an unnek leor. Kaout a ra din Georges Alliennes eo o gwerzas. Eur stal a vouler ha leorier en doa savet e Montroulez e 1620 wardro. Ha wardro 1634 ez eas da chom da Gemper.

Heñ eo aoulas « Miroir ar confesion Tangui Gueguen », e 1621, hag e Basion e 1622, Kolokou

Guillaume Quiger e 1626, « la vie, mort et miracles et canonisation de Monsieur Saint Yves » e 1632. Aozher al leor-mañ 'oa Per an Haye, Aotrou Kerigant. Tri c'hatekiz a oa bet gwerzet da Peires C. An hini gallek brezonek a oa, emichañs, « la traduction bretonne du catéchisme de Bellarmine par Maître Yves le Baellec, aumonier de Monsigneur du Bourgneuf, eveque de Nantes, imprimé à Nantes l'an 1616 et à Morlaix chez Georges Allienne 1628 » hag a zo war roll al levriou ha dornskridou a servichas d'an Tad Gregor Rostren evit sevel e c'heriadur (s.o.kenskrid). An Aotr. Bourgneuf a voe eskob Naoned etre 1598 ha 1617.

N'anavezan ket al levriou all. An Tad Kerforn, dominican, a veve e Montroulez en amzer m'edo an Tad Quintin e penn kouent an Urz (1600). Ha ret e ve mont da Aix-en-Provence evit gouzout an danvez a zo enno ?

O sellout ouz ar prizioù, lod a gredo e oant holl marc'had mat. Lakit keñver e keñver prizioù an traou en amzer-se, penn kenta 'r seitekvet kanved, ha re vremañ evit gouzout ervat pegement e vefe gwerzet hizio al levriou-se ez nevez. Ar gwiniz a dalveze 4 lur ar boezellad (120 lur bouez), ar segal, 3 l, ar segal-winiz (e galleg, « mistillon » pe « seigle fromenté ») 2 l. 10 gw., an heiz 2 l. 5 gw., ar c'herc'h, 1 l. 10 gw., ar c'harrad kolo 20 gw., eun ebeul, 12 l., eul loan, 30 ha 35 l., eur gazeg tri bloaz, 50 ha 60 l., eur vuoc'h, 18 l., eul leue, etre 30 ha 40 gw. Diwezaloc'h, wardro 1700, ar bara bouk a gouste 2 w. al lur, ar bara gwiniz 1 gw. 5 diner, an hini « bon et mauvais » 1 gw. 3 d., an hini segalwiniz 1 gw., hag ar bara segal, 9 d.

An artisaned a c'houneze etre 7 ha 10 gw., eun darbarer, 5 gw., eur gemenerez 2 w. ; an oferenn a gouste 5 gw., hag eur sarmon 8 gw. peurliesañ.

BARZAZ TALDIR

(barzonegou diembann)

DISPONT, DIREBECH, DIGASONI

I

Gwelet 'm eus o vervel
Ma zud ha ma c'herent,
Ma c'henvreudeur fidel
Ma micherourien gent.
Me am eus interet
N' ouñ pet' amezeien,
Ha heuliet d' ar vered
Peorien, pinvidigien.

Gras d'an Holl C'halloudus
Oun leusket da goza
'Mesk an traou dibadus
Na zalc'hent ket 'n o sa'.
Gouzout a rin ober
Da zeiz ar renta-kont,
Deski beva seder
Ha monet kuit dispont.

II

'Hed eur vuhez mesket
A gement avantur
Alies 'm eus desket

War ma c'houst beza fur.
 Gwech d'ar Mad, gwech d'ar Fall
 Eo bet ret d'in senti,
 Tud vrudet, tud teñval,
 Eo bet ret d'in henti.

Ma dorn 'zo bet er pod
 'Vit tenna d'ar bilhed,
 Mat ez eo bet ma lod
 E stal marc'had ar bed ;
 Ma renkjen adkomañs,
 Me 'raje c'hoaz eur wech,
 Peogwir am eus bet chañs
 Me 'varvo direbech.

III

'Vit ma bro ha ma gouenn
 'M eus stourmet war al leur ;
 Labour korf, labour penn,
 'M eus bet, hervez an eur.
 Taoliou bet, taoliou roet
 'Zo lezenn ar brezel,
 Al lore a zo graet
 'Vit ar re a vev pell.

Gwelet 'm eus an arvest
 Diouz an eil penn d'an all ;
 Bremañ, setu me prest
 Da vont e maez ar sal.
 Kutuilhet 'm eus bleun koant
 Hep re a dreizoni :
 Ne 'm eus ken 'met eur c'hoant :
 Mervel digasoni.

BEVA

I

'Raok ma oa d'ar bed chenchet tu
 Lod a vije o klask an tu
 Da vont ha da zont hep abeg
 Ha da zigeri dre-holl o beg.
 Bremañ 'n amzer m' emômp enni
 Ne gav ket d'in 'vije hini
 Ha na zoñjfe ober netra
 Nemet beva.

II

Anavezet am eus pôtrede
 'Oa war o meno doktored
 A bromete muioc'h amann
 'Vit a vara d'ar paour kaez Yann.
 Bremañ ne dal ket daou wenneg
 Ar vicher a liboudeneg :
 Eun teod mat n'eo ken peadra
 Evit beva.

III

Gwelet am eus o vont e biou
 Raskerien baper a bep liou
 Hag a garge o godellou
 War zigarez kas ar c'helou.
 Bremañ ez int holl gwalleürus,
 Skriva zo deut re zañjerus,
 Ar bluenn ne ro ken bara
 Evit beva.

IV

Katelligou n'o doa mennoz
Nemet brabañsal deiz ha noz,
Kinkla o beg ha heuilh ar c'hiz,
Sklapa da vale o hinviz.
Bremañ n'o devez ken e leiz
A vitrakou na loerou seiz,
Aliesoc'h ' rankint kanna
Evit beva.

V

Mes an den 'zo gwas tapet
Gant ar reuz war hor bro stlapet
Eo ma c'homper Fanch-e-Vannac'h
A vije bepred leun e sac'h.
Bremañ eo ker-spontus ar gwin,
Maro ar « pernod » hag ar « fin »,
Siouaz, chom a ray hep eva
Evit beva.

TALDIR,
1942.

Kredennou ha Briskredennou e Breiz-Izel

Kendalc'h

AR RAMZED

Rouez a-walc'h eo ar c'hontadennou diwar-benn ar ramzed na vezont ket anavezet evel ar gorriked.

En amzer ma teuas betek Breiz ar genta misionerien gristen e c'hoarvezas d'eun den santei, Herbot e ano, dont da chom el lec'h m'emañ bremañ ar chapel a zoug e ano. O veza na oa nemet paganiz er vro, ar re-mañ a glaskas heskina anezañ. E-touez e grisa enebourien e oa an Aotrou Ruskeg ; hemañ ne blije ket d'ezañ gwelout ar baganiz gounezet da Zoue. Eur mignon en doa, eur ramz hag a oa en em roet d'ezañ korf hag ene, abalamour m'en doa graet war e dro pa oa bet klañv-bras ha m'en doa hen pareet. Eun dervez ez eas an Aotrou pagan da gavout ar ramz, hag e lavaras d'ezañ :

— « Skuiz oun erru o klevout ken tost ouzin mouez ar c'hristen milliget-mañ. C'hoant bras am eus e kavfes tu pe du da virout ouz e brezegennou hag e gantikou da zont betek va diskouarn. »

— « Klask a rin », eme ar ramz.

D'ar mare-se, ne oa ket ar vro evel m'emañ hizio. E lec'h ma weler koadou kaer ar Ruskeg, ne oa nemet eur menez disec'het, goloet penn-da-benn gant

reier bras, ken na oad ket evit labourat an douar.
Ha setu pezh a ijinas ar ramz :

« Emaoun o vont da c'houennat ar mein bras-mañ diwar douarou va madoberour, ha goude-se e stlapin anezo er stêr a red e-kichen ti ar c'hristen ; neuze e vo fardellet an dour hag e ranko sevel war c'horre ar chaoser, hag an trouz a raio o koueza en tu-all a vo trec'h da vouez enebour Aotrou ar Ruskeg. »

Hag ober a reas evel m'en doa lavaret ; an dour, harzet gant ar mein bras a reas eul lamm dreist ar chaoser gant eun trouz spontus. Met, dre eur burzud, evel ma c'hoarveze ken alies d'ar mare-se, trouz al lamm-dour, hag heñ klevet e pep lec'h-all, ne veze ket klevet e ti an Aotrou Ruskeg. Hemañ hag ar ramz a voe trec'het, ha mervel a rejont o daou. Douaret e voe ar ramz war-hed eur c'hilometrad diouz ar chapel. Pa voe lakaet en douar e voe pleget e gorf nao gwech, ha nao zroatad hed a oa da bep pleg.

Eun dra all hag a vez kontet c'hoaz diwar e benn eo hemañ : eun devez ma oa o vale e c'hoarvezas d'ezañ tremen war iliz Sant-Herbot hag e stokas gant e vorzed ouz beg an tour :

— « Ma », emezañ, « gwall uhel eo ar raden er vro-mañ. »

E Landreger e vez kont eus eur ramz ivez ; evel m'edo o tremen war iliz Sant Tual, e lavaras :

— « Pegen hir eo ar c'horz er parkou dre amañ. »

Eur wech all, edo o takoni e voutou, en e goazez war tour plat ar Bali, e Lanuon ; e neudenn a ruze war an bent ha pa dennas anezi betek ennañ, setu ma fibradas war lein an tour eur c'harr gant pevar marc'h ha karget gant traez.

AN ENKELERIEN PE AL LUTINED

Speredou drouk int, ha trechala a reont an dud betek o lakaat a-wechou da vervel. Meur a stumm o deus ; hini eun taro, eun tourz, a laz an dud gant o c'herniel, pe c'hoaz hini eur c'haz, eur c'had, a red etre diouhar ar re a zo o tremen war eur pont hag o laka da goueza en dour.

Aliesoc'h c'hoaz e kemeront stumm eur c'hi fou-touillek o teurel tan dre e c'henou.

A-wechou e vezont gwelet er c'hroaz-hentou, dindan stumm eun den eun tog kern-uhel war e benn, pe eur plac'h yaouank kaer a c'halv an dremenerien gant eur vouez dous. Ma vezer dievez a-walc'h evil tostaat outo, e strak eun tañl kurun hag e vezer foeltret. Setu perak e vez kavet ken alies tud varo er c'hroaz-hentou.

An hoperien-noz hag ar c'houitellerien-noz a zo ivez lutined. Unan, anavezet mat war-dro Kemper, eo Yann-an-Aod. Emañ hemañ war ribl ar stêrioù o huchal dalc'hmat : you, hou, hou, evel ma ra ar gouerien pa zeuont d'ar gêr goude o labour. Ma respont unan bennak d'ar youc'hadenn-se, e ra Yann-an-Aod eur pezh lamm a zegas anezañ eun hanter tostoc'h hag e huch c'hoaz : you, hou, hou. Ma respont egile adarre e ra eul lamm all etrezek an den ha ma respont hemañ eun trede gwech, en em gav a-greiz-holl al lutin en e gichen hag e kroug pe e veuz anezañ.

Ar c'houiteller-noz, war a lavar Ar Rouzig, a vez klevet dreist-holl er c'hoadou hag er bodennou war ribl an hentou-keo. Bez'e oa tud o vont da besketa

en abardaez-noz ; o kuitaat ar vourc'h e klevjont eur c'houtelladenn. Darn anezo ne gredjont ket mont pelloc'h ; ar re all, eur boutaouer en o zouez, a gendalc'has gant o hent ; nebeut goude e klevjont eur c'houtelladenn all. Ar boutaouer, tommet d'ezañ, a lavaras neuze :

« Labour az po warc'hoaz o karga da c'houtell gant kaoc'h. »

Ne oa ket echu gantañ pa santas eur pouez pounner o koueza war e ziskoaz evel ma vije bet eun den ; bec'h en doa ouz e zougen, ken pounner e oa hag e klevjont holl eur vouez a seblante dont eus eur bez, o lavarout :

— « Kerzit gant ho hent. »

Pesketa a rejont hep kredi ranna grik ; dougen a rae bepred ar boutaouer e zen. War an distro, er memes lec'h, e tec'has kuit ar c'houteller-noz.

★
★ ★

AN DUD-VLEIZ

An dud-vleiz a ren diou vuhez : e-pad an deiz e vezont evel an dud-all ; e-pad an noz e lakaont eur c'hroc'hen bleiz war o c'horf hag e teuont war an taol da yeza drouk evel ar bleizi. Eur binijenn eo rak graet o deus an dud-se eun torfed bennak pe chomet int nao bloaz hep ober o Fask. Evit beza dibec'hiet e rankont beza flemmet gant eun dra bennak lemm betek o lakaat da wada.

Setu amañ eur gontadenn dastumet e Pontskorf gant an Aotrou an Diberder :

Bez'e oa eur mevel hag a yae er-maez bep noz. E vestr a lavaras d'ezañ :

— « Perak ez it kuit evel-se ? »

— « Ma'z an kuit diouz ho ti d'an noz, n'ez an ket gant kalz a blijadur. Mont a ran d'en em bilat ouz ar gwasas chas a vez staget e-tal an doriou, evit ma redo gwad diouzin. Ha ma karfec'h-c'houi, c'houi am savetafe ma karfec'h mont war an hent da unnek eur noz ; ha gwelout a reot ac'hanoun e mod eur c'hi, en eur ober trouz o vont gant va hent. Kas a reot ganeoc'h eun dra bennak lemm d'am flemma ha toulla a reot ac'hanoun ar gwasas ma c'hellot. »

Ar mestr a gasas gantañ eur c'haolod (forc'h daou-vizek) ; met pa hen gwelas o tont, e kemeras aon en e raok ha ne c'hellas ket ober. Hag en deiz war-lerc'h e lavaras ar mevel d'e vestr :

« Manket hoc'h eus. Gwasoc'h e vo d'in c'hoaz. Bremañ e chomin c'hoaz an hanter pelloc'h, ma ne c'hellit ket va diboania. Deuit c'hoaz ha diwallit d'am mankout. »

Ha mont a reas ar mestr ha sankas ar c'haolod ennañ ar starta ma c'hellas ; ha dioustu ec'h en em ziskouezas ar mevel dindan e stumm den.

★
★ ★

AR C'HANNEREZED-NOZ

Ar c'hannerezed-mañ, e-pad o buhez, o deus gwall-lakaet lien ha dilhad tud paour, dre frota an dilhad-se gant mein, evit espern soavon. E damant ouz kement-se, e vezont kaset en-dro war an douar gant an Aotrou Doue, goude o maro, da ganna dibaouez e-pad eur-vezioù dizampar an noz. Labourat a reont war ar stêrioù hag ar poullou-kanna ma vezent kustum da labourat e-kerz o buhez, ha dougen a reont e-barz o

zavañjeriou mein a rankont kerc'hat e-lec'h m'o c'hemerent gwechall.

Droug a zo enno oc'h ober al labour-se ; pa welont tremenerien, e c'halvont anezo hag e kinnigont d'ezo kregi e penn eul liñsel c'hleb tra ma talc'hont-i er penn-all ; neuze e c'houlennont outo rei eun taol dourn da waska al liñsel. Pa asanter e vez torret e zivrec'h d'an den, nemet e trofe hemañ al liñsel a eun tu gant ar gannerez-noz ; houmañ neuze, goude eur pennadig, o welout n'ez a ket e labour war-raok a skuiz hag a lez ar paour kaez da vont kuit.

Gwilherm Postig, a gont Souvestre, a oa eur gwall zen ; ren a rae eur vuhez diroll, kaer en doa an Aotrou Person ober trouz d'ezañ. Setu ma oa deut gouel an Anaon hag e-lec'h mont da bedi evel ar re all, ez eas e kêr en eun davarn. Eno e tremenas an devez oc'h eva gwin-ardant, o c'hoari gant martoloded hag o kana da blac'hed fall rimadellou savet gant milinerien. Chom a reas evel-se betek tost da hanternoz hag an diweza e oa o vont kuit. O vont d'ar gêr e kane a-bouez-penn, e tremene e-biou d'ar c'hroaziu hep tevel hag hep tenna e dog, hag e skoe, a-gleiz hag a-zehou, gant e vaz ouz ar bodennou balan hep aon da c'hloaza an eneou hag a vez, an devez-se, war an hentou.

Setu ma tegouezas e-giz-se en eur c'hroaz-hent ma oa daou hent a gase d'ar vourc'h. An hini hira a oa e gwarez an Aotrou Doue, an hini berra avat a oa tasmantet ; hogen Gwilherm n'en doa aon nemet rak ar sec'hed hag ar merc'hed divalo, ha mont a reas gant an hent berra.

Diloar ha distered e oa an noz. Evel ma tremene e-biou d'ar maner koz dismantret, e klevas ar wiblenn o lavarout :

— « *Distro, distro, distro !* »

Mont a reas bepred. Degouezout a reas e-tal al lammdour hag an dour a hiboude :

— « *Arabat d'it, arabat d'it, arabat d'it !* »

Mont a reas pelloc'h. Evel m'en em gave e-kichen eun dervenn toulllet gant ar preñved, setu an avel a vouroue er brankou o lavarout :

— « *Chom a-sav, Postig. Chom a-sav, Postig. Chom a sav, Postig !* »

Gwilherm avat a skoas gant e vaz, en eur dremen, ouz ar wezenn varo, hag a hastas.

Erruout a reas erfin en draoniennig tasmantet. Son a reas hanternoz e teir barrez. Ha Gwilherm da c'houtellat ton « *Marivonnig* ». Edo o c'houtellat ar pevare gwerzenn pa glevas trouz eur c'harr hag e welas anezañ o tont davetañ, eur pallenn kañv war-nañ. Anavezout a reas karr an Ankou. Stagel e oa c'houec'h marc'h du outañ ha bleniet e oa gant an Ankou, eur fouet houarn en e zourn hag o lavarout dibaouez :

— « *Distro pe me az tistroio ! Distro pe me az tistroio !* »

— « *Holla 'vat ! Aotrou a Gêr-Wenn* », eme Wilherm dichek, « *petra a rez dre amañ ?* »

— « *Me a dap hag a skrap* », a respontas an Ankou.

— « *Neuze out eul laer ?* » eme Wilherm.

— « *Me'zo an hini a sko hep sell na poell.* »

— « *Sod ha garo out 'ta. Met da belec'h emhout o vont hizio ?* »

— « *Da glask Gwilherm Postig* », eme an Ankou en eur dremen.

Gwilherm a zirollas da c'hoarzin hag a zalc'has da vont, hag e tegouezas dirak ar c'harzig sporn-du a yae betek ar poull-kanna. Setu ma welas neuze diou vaouez wenn oc'h astenn liñseliou war ar bodennou.

— « *Marc'h doue ! Sede amañ merc'hed yaouank* »

ha n'o deus ket aon rak o skeud », emezañ. « Perak emaoe'h ken diwezat er prad, va c'houlmed bihan ? »

— « *Kanna a reomp, sec'ha a reomp, gwriad a reomp* » a respontas an diou blac'h a-gevret.

— « Ha petra'ta ? »

— « *Liñsel an den maro a gomz hag a gerz bre-mañ.* »

— « Eun den maro ? Feiz ! Lavarout a reot d'in e ano. »

— « *Gwilherm Postig !* »

Neuze e c'hoarzas ar paotr kreñvoc'h c'hoaz eget ar wech kenta, hag e tiskennas gant an hentig skoa-sellek. Met, dre ma'z ae, e kleve spisoc'h-spisa taoliou golvaziou ar c'hannerezed-noz war vein ar poull-kanna ; ha ne voe ket pell m'o gwelas int-i o-unan, o skei war o liñsel gañv en eur gana :

*Ma ne zeu kristen d'hor salvi
Betek ar Varn e rankimp gwalc'hi,
E skleur al loar, en avel yen,
Dindan an erc'h, al liñsel wenn.*

Pa weljont ar paotr sart e teredjont holl o kinnig d'ezañ o liñsel hag o c'houlenn outañ he gwaska.

— « Renta servij a zo eun dra ret etre mignoned », a respontas Gwilherm ; « nemet pep hini d'e dro, kannerezed kaer. Eur gwaz n'en deus nemet daou zourn, da waska evel da boka. »

Hag heñ kregi e penn al liñsel gañv ; lakaat a reas evez avat da drei anezi a eun tu gant ar gannerez, rak goût a ouie mat e vije bet drastel panevese.

E-pad ma troe al liñsel e-giz-se, setu ma teuas kannerezed all en-dro da Wilherm — hag hemañ a anavezaz e voereb hag e wreg, e vamm hag e c'hoarezed maro. Holl, e c'harment :

— « *Mil malloz da neb a lez devi e dud en ifern !
Mil malloz !* »

Hag heja a raent o bleo dispak, en eur sevel o golvaziou ; hag e pep lec'h en draonienn, er poullou-kanna, er girzier, el lanneier, e c'harme moueziou war o lerc'h :

— « *Mil malloz ! Mil malloz !* »

Gwilherm, pennfollet, a zeuas sod gant an aon. Ne ouie ket ken pezh a rae hag e wiskas al liñsel war an tu enep. War an taol, e kouezas maro mik, brevet gant brec'hioù houarn ar gannerez.

Kavet e voe an deiz war-lerc'h ar beure gant eur plac'h vihan. An Aotrou Person hag ar sakrist a zeuas d'e gere'hat ha savet e voe e gorf war eur c'harr.

Tra souezus avat, ne voed ket evit derc'hel ar goulouennou-koar war elum ; ar re-mañ a vouge bep gwech : aet e oa Gwilherm Postig da di ar re zaonet.

(da genderc'hel)

ERWANIG.

KORN ER GUÉNÉDEG

UR HUERZENN GOH A VRO-GROÉ :

Guerzenn en Intron-Varia Plasmaneg

« Er blai a hras 1696, er 14 a vis gourhelén, d'anderw-noz, Anglaized hag Hollandaized e zoaras é inezen Groix, e zistreuhas, e intannas, e lairas ha tyér ha lonned ; en ilisieu memb e oa bet losket, er hleher casseit get hai. »

Setu er péh a lenné ar gaiéreu iliz Groé, skriüet get en Eùtru Uzel, person er barréz én amzér-sé.

Dalc'het en des sonj en dud a limaj er Uerhéz, kuhet é vestial chapel Lokmaria ha goarnet elsé doh er Flamanked hugenaot. Inouret é ataù el limaj-ma er chapel gloestret d'Itron-Varia Plasmaneg.

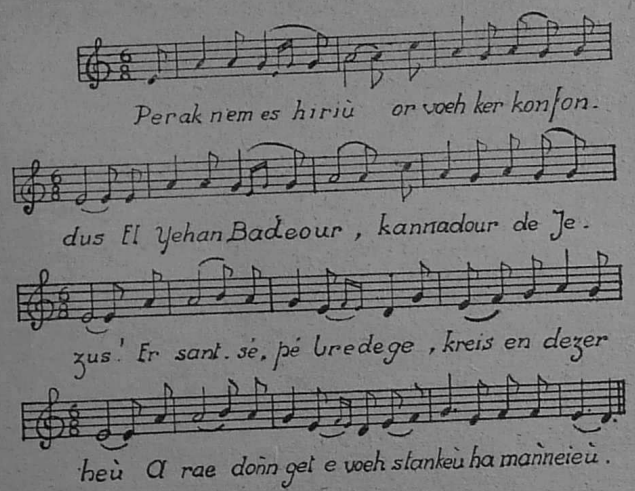
Skriüet en doé J.P. Kalloc'h, é brehoneg Groé, ur péhige'hoari diembann, get en dañné-sé. É ma genein.

Er uerzenn-goh, saüet diarbenn en darvoudeu-sé get en Eùtru Uzel, merhat, a oé anaüet get en oll é Groé, ha, tro ha tro, ar en doar bras, get er vorae-rion a zé pep blé de bardon Lokmaria.

É 1827, en Eùtru El Liüeg, person Groé, a hras ur gañnenn néué bet mollet é ti de Lamarzelle, é Gué-ned, en inour d'Itron-Varia Plasmaneg. Ankoéheit a oé er uerzenn goh, nameit get unañnig bennak ag er ré goh. Er ré-ma en des hé disket d'ur baeleg a

Hroé ha n'anaüan ket é hanü, ar dro er blé 1885. Seüél a hras pozieu neüé de gentéliat er Hroéiz ag é amzér.

Setu er uerzenn, é brehoneg Groé :

Perak nem es hiriü or voeh ker konfon.
 dus El Yehan Badeour, kannadour de Je.
 zus' Er sant. sé, pé bredege, kreis en dezer
 heü A rae doñn get e voeh stankeü ha mañneieü.

En adnaüzer :

« Perak n'em es hiriü or voeh ker konfondus
 El Yehann-Badeour, kannadour de Jésus !
 Er Sant-sé, pe bredege, kreis en dézerheü
 A rae doñn get é voeh stankeü ha mañneieü. »

I. Er uerzenn goh

Er mor zo konnaret ha Groaiz é kañeü
 Ne arzaü a ouilén : kollet eü oll hé zreü.
 Hé ilis zo losket der er faüs Flamanked,
 Namet er vestial oé er Uerc'héz lakaet.

(*) hé : ou, é darn en inezenn.

Pe oent oaet ar er mor e oé daet on ouleññ
 En doé hé treñelet ha tañlet peb eil penn.
 — « Mari, ho péet truhé doh er c'heih Flamanked :
 É mant é-kreis er mor é riskl zo vout baiet. »

— « Me mab », émé Mari, « dakoret er pardon
 A houlennan genoc'h eñt kouh pec'herion.
 — Me Mamm, prest on atañ de bardoniñ d'en oll,
 Me ouil, dre me c'halon, pen da hañni de goll ;

En dud-sé n'em c'har ket ; hé em ofañs bamde :
 Er pec'hed a garant e-leih guell eñt Dué.
 Ne glaskant met distruj me lezeneñ salvus,
 Diskeñ d'em bugalé bout arlerc'h goalleurus. »

Ha,ñt hé c'hastiziñ en armé zo kollet.
 E toull-dor er Uerc'héz, haval doh tud dañnet,
 Hé eskern é ruilhal get en teilh hemb inour,
 Int bamnoz é krial de zonet d'hé sikour.

Allas ! deñhat eñ bout é krial d'en noz ;
 En dud a Hroé bormañ a gousk hag a repoz ;
 Gloer a veulant de Zué ha d'er Uerc'héz Vari
 Eñt bout divec'hiet hé bro a dud ker kri.

Salud d'er berc'hinderion :

Deit, tud zo en doar bras, ne zoujet ket donet
 De hassiñ koureñ Groé get ho marteloded.
 P' arriñhet en doar, kerhet de Lokmaria :
 Éno é kavehet en Intron Varia.

Nitra kar de ùelet avel er voraerion
 É tougen meulodi hag inour d'hé Intron.
 Oll é mant dévot-kar, ar vancheñ hé roched,
 Or piled en hé dorn, hé fenn diskabellet.

Mari zo a-viskoah d'en oll or vamm téner :
 Uit en dud é vérüel, ùit er c'hroedur dister,
 Eñt en dud yeñank en danjér a bec'hed,
 Uit er vamm e glac'har, eñt er ré poéniet

Pet, zo dal en Ifern a zo kaset d'en Néù !
 Nag a groédur dihrat zo stoket é inéù !
 E pet a diegeh hé des lakaet er peñc'h ;
 De bet deñr hé fetañ a zisk hé madeleh !

Goulennet dres pep tra get en dud zo er mor,
 Pet hé des dégaset eurus de dal hé dor.
 Piñ aneché, allas, nen deñ bet é danjer ?
 Hé dorn karantéus hep kin hé c'has d'er gér.

II. Sarmon d'er Hroaiz.

Dui a zay c'hoah, Groaiz, de oalenniñ er bed :
 Goae en neb a vo marñ er stad trist a bec'hed !
 Drougeñ a vleñ en Néù a goeho noz ha dé
 Ar er pec'hour kalet, mar ne gemm é vuhé.

Mes arriñ a vehé, Groaiz, en amzér-hont
 Zo'n drougeñ euhus, zo er lorc'h, zo er spont ?
 Dilézet vehemb-ni get Mari, hor mamm vat ?
 Ne vehemb-ni kentoc'h dohti ha Dué dihrat

Doh hé dor en on noz seih bag a zo foeltret,
 En on tañ seih arall tud ha dañné kollet,
 Er pesked a ya kñit pe ne tallant nitra,
 Er beñranté a gresk, en drougeñ a oaha.

Avel er Flamanked eh omp oll peb eil penn :
 En tad, er vamm a sent d'er c'hroedur digampenn :
 Er ré vat dan en treid, en inour er ré fall,
 Goapaet eñ en dud kouh* hag heuliet er ré dall.

(*) Dré « dud kouh », ni gleñ tud avizet, tud léal, ré hag
 e houet é vou ret reskond ag en œuvre, ag er honzeñ :
 tud hag en dés dré ou oed, ou stad, ou furnez, ou harg,
 perh ar er réal. — *Notenn ag er gobérou.*

Ne vern pebeh lorbhour, mar konz el on doktor
Hag a dres, hag a benn zo en doar, zo er mor,
Pe faût dehon beût hep Dué hag hep lezenn,
A gavo tud foéuet prest de laret — « Amen ».

Hantet eù en davarn avel en ilizieù,
Badéant, euredenn hag interamanteù :
E garehé é-leih gober doh er mem taùl,
Ar on dro servij Dué ha dere'hel mat d'en diaùl.

Lezenn Dué muioc'h-mui zo lesket a gosté,
Get é sacramanteù hag é oll garanté,
Hag ataù er galon hag er spéred a chér,
En oll a ra hé sonj. Più a ra é zevér ?

Sklasiñ a ra men goad ha skiltriñ men diskoarn
É ûelet krichénion, krioc'h éuit en hoarn
É tispriziñ on Dué marù ûité ar er Groes,
Or vamm el er Uerc'héz, vagañnet der er gloes.

Peh dihoust er bed-hont ûit kement a dreù fall :
Profanasion er sul, kas, laronsi, skandal,
Brageris ha cher-vat, konzeù lous, touééreh,
D'er vijil hep doujans eh ér d'er voséreh.

Doh ho treid, o Mari, setu ni oll stouiet,
En dar en deùlagad, er galon glac'haret.
Goulenn a ramb pardon ûit en oll torfedeù
A zo graet en hor bro, en des graet hon tudeù.

Diagnet Niniüs, faehet der gonz Jonas,
Dan er sac'h ha ludu emberr a zistannas
Konnar en Eùtrou Dué. Hag en neù-ugent dé
E saùas inéueù mouget d'er félanté.

Elté ni a harpo brec'h ho mab prest de skeiñ,

Dre hor pinijenneù ni a venn oll diskeiñ
E faût demb el hon tud servij ho mab Jéhus,
Uit ma vheemb on dé, Mari, genec'h eurus.

Mari :

— Groaiz, keih bugalé, me c'halon oé sarret
Get er chif ér goaské p'ho kuelen aheurtet ;
Mes hiriù é tigor. Mar kerhet en hent mat
Me vo ataù mamm doc'h, ha Dué a vo ho tad.

Er Hroaiz :

— O Intron Plasmaneg, Mari, nag a hraseù !...
Bennoh ha trugaré ! Doc'h oll hor c'haloneù !
Ho kariñ, ho meuliñ hed-ha-hed d'hor buhé
Vo hor soursi dalc'hus, hor brasan léuéné.

El-zai re vo graet.

Alan J. RAUDE.

KADOR-DABUTAL

Divizet e oa bet en niverenn diweza SAV envel ar Gador-dabutal « Pour ha Triñchin ». Lennerien 'zo avat o deus skrivet d'imp, darn o c'houlenn ma vije miret « Kador-dabutal » darn o kinnig eun ano all. Skrivit 'la da SAV da rei hoc'h ali ; o c'hortoz e viromp an ano koz.

Bet hon eus digant lennerien 'zo, evit ar Gador-dabutal, pennadou na c'hellomp ket embann, rak ne fell ket d'imp, evel ma lavare hor c'heneil Y. ar Go en niverenn diweza SAV : ... « e teufe al lec'h-mañ eun dachenn-emgann pe eul lis da rei digemer d'an teotadou flemmus ha diseven. Ne vefe ket eun dra vat kennebeut, gwelout embann ennañ pennadou goapañs ha dismegañsus. »

*
* *

Kalz a garantez hag a anaoudegez vat am eus ouz Remont Jestin evit al labouriou dudius en deus graet e brezoneg, ha d'ezañ beza dalc'het e spered gant studioù hag imboure'hioù en unan eus ar c'hevrennou diaesa a zo e tachenn ar reterouriez. Bourra am eus graet o lenn e levr kaer a-zivout ar Bouddha hag e lezenn. Bourra a ran bremañ gant e Eñvorennou Turkia. Eun dudi bras e vije bet evidoun gallout lenn war *Walarn* al labour a bouez en doa savet diwar-benn doueou Sumeriz, hag a zo bet pulluc'het, siouaz ! e bombezadeg miz Ebrel 1941. Kement-se koulskoude ne vir ket ouzin a gavout amwir hag

amzere pezh a lavar diwar-benn an doare-skriva war SAV niv. 22 (Goañv 1941), P. 41-2. N'eo ket dre garantez ouz doare-skriva ar galleg o deus Ar Goni-deg, Vallee hag Ernod degemeret *ou, u, eu*. Skiant-poell ha furnez a-walc'h o deus bet evit gwelout kement-mañ : skriva *u* e-lec'h *ou, ù* e-lec'h *u, õ* e-lec'h *eu* a vije bet ober eus « reizskrivadur » ar Brezoneg eun torr-penn bro-Sina en dije pellaet diouz ar yez an holl vrezonegerien. Ret eo beza dall evit tremen hep gwelout penaos ar gwella hent da lakaat ar vrezonegerien da gasaat o yez — gwiroc'h, siouaz ! e vefe lavarout da beurgasaat — eo diaesaat an doare-skriva war zigarez e wellaat. Lezomp gant ar yezoniourien an doare-skriva « soniadurel ». Mar dint laouen outañ, gwell a se evito ! Evidoun-me, goude daou-ugent vloaz anaoudegez, her c'havan *ken divalo, ken heugus da welout hag en deiz kenta*.

Kentoc'h eget koll amzer, liou-du ha paper gant belbiachou, mibiliachou, disterachou *noazus* al lize-renneg hag an doare-skriva, e rafe gwell hor c'heneil ker o ouestla e amzer vak d'eun dra a bouez a zo kenta dlead, brasa dlead, reta dlead pep brezoneger : gwellaat eun tamm e vrezoneg, n'eo ket disi a-grenn (1), heñvel war ar poent-se ouz va hini hag ouz hini kement brezoneger en amzer-vremañ. Souezus eo gwelout eun den a gav re c'hallek traouigou dibouez, munudou didalvoud evel *ou, u, eu, oc'h* ober daoust da se gant gerioù, stummadou, doareoù-lavar ha doareoù-skriva a zo flear ar galleg ganto : *moske, indogermanek* (hennez n'eo ket mat ouspenn e-keñver ar yezoniez), *orthodoksed, turban, balkon, minare, Asia, Asian*, h. a. Reisoc'h, brezonekoc'h, hervezoun, e vije bet lavarout *moskeenn, indezeuropek, eeungredenneien* pe *reizkrèdenneien, turuban*.

(1) Ha d'ezañ beza mat e meur a geñver.

pondalez a-ziavaez, minared (2), Azia, Azian. Euzus dreist-holl e kavan ar c'hiz a zo gant Jestin da lakaat bepred ar ger-mell dirak al liesteriou en *iz*. Diwal-lomp ! rak bihan n'eo ket ar fazi, ha stankoc'h-stanka e vez graet gant hor skrivagnerien yaouank. Levezon ar galleg a zo amañ, hag evel bepred, bewech ma vez levezon ar galleg oc'h ober e reuz, e teu pounner-plom al lavar da heul. N'eus abeg mat ebet, digarez ebet da ober ar fazi-se. An anoïou a ra o liester en *iz* a zo d'ezo ouspenn liesteriou en *idi*, *aded*, ha dirak al liesteriou-se e heller lakaat ar ger-mell, pe tremen hep, pa vez goulennet kement-se gant ar ster. Livirit *Breiziz*, *Tregeriz* « les Bretons, les Trégois », ar *Vreizidi*, an *Dregeridi*, heñvelster, gant ar ger-mell, *Breizidi*, *Tregeridi* « des Bretons, des Trégois » hep ger-mell (en abeg d'ar ster). Liesteriou-all, estreget *idi*, *aded*, a c'houlenn dirazo ar ger-mell hag a c'hell beza graet ganto. Livirit *Gwenediz* « les Vannetais », ar *Wenedourien*, heñvelster, *Gwenedourien* « des Vannetais » ; *Hollandiz* « les Hollandais » (unander *Hollandad*), an *Hollandizien* « les Hollandais » (unander *Hollandez*), *Hollandizien* « des Hollandais », h. a. N'eo ket diaes ober diouz ar reolenn-se, ha skanvaet en em gav al lavar ganti. Hag ouspenn, eur wech c'hoaz, gwelloc'h, reisoc'h, brezonekoc'h eo.

Eun dra da evesaat eo e vez alies lemet ar ger-mell e brezoneg, ha n'eo ket hepken dirak al liesteriou en *iz*. « Gwell ankou eget mez » a lavare ar Vrezoned koz. Skoueriou-all, estreget hounnez, a c'hellfed

(2) *Minare* a zo ker fall ha *bilhe* a glevis en deiz-all war an hent-houarn gant eur paotr yaouank eus Goelo.
An dibenn-ger a vez klevet bepred e brezoneg er gerioù amprestet digant ar galleg : *bilhed*, *boled*, *chokollad*, *Pariz*, *Versailhez*, *Chartrez*, *Estampe*, *Orléans*.

Ar c'hiz-enep a zo hini an dud peurlevezoniet gant ar galleg.

degas amañ : *labourat douar* « travailler la terre » *mera toaz* « pétrir la pâte », *glao a zeuas* « la pluie vint », *e-keñver kredenn* « en ce qui concerne la religion », *miz 'zo bremañ* « il y a maintenant un mois », *bloaz ha tregont* « trente-et-un ans », h. a.

Eun dro-all brezonek-rik, hag a denn ivez da skañvaat al lavar, eo ar frazenn hep verb : *mat ar roue* « le roi est bon », *klañv ar marc'h* « le cheval est malade », *bras an dour* « il y a de la crue », h. a. Heñvel a gaver en iwerzoneg : *mor in abhan* « la rivière est grosse » ; *maith in ri* « mat ar roue », h. a.

P. 43, L. 23, e skriv Remont Jestin *berrbeneged* « des brachycéphales ». An anoïou en *eg* a ra o liester en *eien* pa vez keal a dud (*marc'heg*, *marc'heien*, *lezireg*, *lezireien*, h. a.), en *ed* pa vez keal a loened pe a blant (*karneged* « des ondülés », *bezveneged* « des bétulinées ». *Berrbeneged* a dalv « des animaux brachycéphales ».

Meven MORDIERN,
30-4-42.

*
* *

Setu amañ eun nebeut ad-eveziadennou da heul eveziadennou Yeun ar Go en ho tiwezañ « Kador-tabutal ».

War va meno e fazi Y. ar Go pa gav abeg er frazenn-mañ : « N'out ket hep c'hoant-sevel ». Hag e fell d'ezañ lakaat en he lec'h : « N'emaout ket... » — An amzer-lec'hia (emaoun, emaout, emañ, hag all) a verk, ouspenn ar « beza », al lec'h pe ar pred. Hogen an daou-ze n'o deus mann d'ober amañ.

Eur fazi all eo sevel eur reolenn striz diwar-benn boazia ar ragano a e lavarennou a seurd gant houmañ : « An derez a rankan koueza warnañ », —

Reiz eo ober gant *a* p'en em gav, da heul, eur verb ma c'hell *a* bezañ renet gantañ war-eeun, da skouer : « Al labour a dlean ober ». A-hend-all, *ez* pe *ma* a zo reisoc'h.

Troiu evel « bezañ gant » e lec'h « endevout », « e chomint dizalc'h va askre » e lec'h « e chomo... » a zo reiz. Goude « ober goap » *ouz* a zeu da araogenn kentoc'h eget *eus*.

Emañ ar gwir gant Y. ar Go pa gav abeg e treuz-embreg « emañ », pe e lec'h « eo » etre ar ger-doarea hag an ano : « Skrivet emañ al lizer » e lec'h « Skrivet eo... », pe e lec'h « eus » dirag eun ano diresis : « Amañ emañ eun doktor », e lec'h : « amañ ez eus... » Hogen, em eus aon, ne wel ket a-walc'h e ra skrivagnerien ar yez poblek, diouz o zu, eur bern faziou diwar-benn ar verbou : « Tud ez eus » e lec'h « tud a zo », « ne ya ket » e lec'h « ne da ket », « ez afer » e lec'h « ez afed », « ma zo, pa zo, na zo ket » e lec'h « ma 'z eus, pa'z eus, n'eus ket », hag all. Ne gomzan ket eus distresadennoù ar verb « am eus ». D'ar verb « dont » ez eus bet stummet eun doare kemmadur dioutañ e-unan. Ha n'eo ket diwar zievsted, a bep pell ha pell e vez graet an distresadennoù-ze, hogen a-ratoz hag a-gendalc'h a-hed skridoù a-bez.

Skrivagnerien ar rumm gouisiek ne zellezont ket e ve tamallet d'ezo mont d'ar yez diwar o faltazi. Diwar studi eo ez eont, anat d'ezo n'eo ket a-walc'h gouzout ; red eo reizout, hag anez studi n'heller ket reizout da vat. Eun dellid eo d'ezo klask hen ober, ha pa zegouezfe ganto fazia eun dro pe 'dro.

Kalz a sklerijenn a zo bet taolet gant enklaskou Gilieron hag e ziskibled war ar yezou-pobl, war ar rannyezou hag an eilrannyezou anezo, war o buhez, o c'hleñvedou hag... o maro. Rak tonket eo d'ezo mervel abred, pe, pa lavarfen gwell, en em laza, dre

vont bepred war en em zistresa, en em baouraat, en em wana. Kement-se a gaver diskleriet freaz e levr Dauzat « Géographie linguistique » savet diwar enklaskou Gilieron, hag a dlefe bezañ pleustret gant hor skrivagnerien tuet d'en em staga betek re ouz rannyezou hag eilrannyezou ar brezoneg.

A-geñver gant « Pour ha trinchin », an ano bet keusteurnet gant Y. ar Go pe gant... e geginerez, e kinnigan d'eoc'h, evit ho pennad « Kador-tabutal », an ano-mañ, n'en deus ket, evel egile, blaz ar sou-benn, nemet m'her c'havan uhel, reiz ha kelennus : KENSTUDI.

F. VALLEE.

*
* *

Setu va soñj diwar-benn an darempredoù a rank beza etre ar brezoneg beo hag ar brezoneg lennegel.

1. Fall e vefe ma kemfe re vuan ha re, doare sevel ar frazennoù.

2. Arabat ivez, er skridoù evit an holl, implijout re a c'herioù diaes ha pell diouz spered ar bobl.

Ha setu perak :

a) Brezoneg ar bobl a zo klañv-bras, ha den ebet ne c'hell lavarout (forz penaos e troio an darvoudoù) hag heñ ne vo ket gallekaet an darn vrasa eus ar bobl ken na grogo adarre gant ar brezoneg (a vo ar yez uhel neuze).

Penaos eta e c'hell ar vrezonegerien nevez, e-touez mor ar galleg, mirout eur yez veo, i o-unan pell diouz ar spered brezon gwirion ?

b) Hor bugale, savet e brezoneg da genta, a glevo a-benn pemp bloaz bennak ac'han, nebeut a vrezon beo ha yac'h a-walc'h tro-war-dro d'ezo. En eul lenn skridoù evel re Y. ar Go e c'hellint peurzeski brezoneg an amzer wechall ha peursevel pa vint bras, yez amzer da zont ar vro.

k) Rak en o fennou d'ezo, desket adalek o femp bloaz e brezoneg, e c'hello en em « deuzi » an eil gant eben yez ar bobl gallekaet war ar gorre ha yez brezonegerien nevez ar rummad kenta.

— « *Natura non fecit saltus* ». Ar brezoneg, ma fell deomp mirout blaz ar vuhez dezañ, a rank kemma goustad.

... Evit ma vo roet d'hor bugale eur yez he deus miret ene ar vro, na gemmit ket re na re vuan.

Dr MAURY.

★
★ ★

... Evel ma welan ez eus bet tabut a-zivout « I.V. Garmez ». Darn a lavar : eun druez ! Darn : dreist eo ! Hag ar vurutellerien a sach pep hini diouz e du : ha gwell-a-se. Rak, da genta, hon eus eun oberenn nevez a ra eno d'al levr breizek ; d'an eil e welomp al liou-skriva o redek e pep lec'h hag e *Brezoneg*. Ha kement-se a verk anat d'imp ez eus eun dra bennak cheñchet er gêr !

... Pennad Y. ar Go diwar-benn an aferiou a zo eur skouer da heulia. Kalz bourrusoc'h eo eget eul listenn disasun.

... Betekhen nemet meuleudiou diwar-benn « *Me a lenno* ». Me 'gav d'in ez eus re a droidigeziou diwar yez pe yez (soñjal a c'hellfer eo treut ar soubenn gant hor skrivanierien). Evit pezh a sell ouz an embann-levriou evit ar vugale e vefe mat marteze klask ober diouz embannadurioù Henri Didier (der deutsche Erzähler, Tales from England) : dudius eo da lenn, aes, ha... marc'had mat, daoust d'ar skeudennou diniver a gaver e-barz.

R. de la MONNERIE.

PAJENN AR YEZ

AR GERIOU O TERAOUI GANT « GWL- », « GWR- »

Goulenn a rae F. Kervella, e niverenn 143 *Gwalarn*, ma vefe savet roll ar gerioù brezoneg o teraoui gant ar strolladoù GWL-, GWR-. Setu heñ amañ, hervez reolennoù an doare-skriva nevez.

BERRADURIOU : g. : *ano-kadarn gourel* ; gg. : *ano-kadarn gwregel* ; a.s. : *ano-stroll* ; a.g. : *ano-gwan* ; l. : *liester* ; sk. : *skouer* ; kv. : *keñveria* ; h.a. : *hag ar re all* ; L. : *lennegel (e geriadur Roparz Hemon)* ; Gw. : *gwenedeg* ; Kb. : *kembraeg* ; Kv. : *kerneveg (Breiz-Veur)*.

GWLAD, g. -ou ; L. : *glad* ; Kb. : *gwlad* ; Kv. : *gwlas*.

GWLAC'H-LAGAD, GWLARC'HAD-LAGAD, g., galleg : *clin d'œil*.

GWLARC'HIN an daoulagad ; galleg : *cligner des yeux*.

sk. : *gwlarc'hiñ* a ra e zaoulagad gant an heol.

GWLAN, g. ; L. : *gloan* ; Kb., Kv. : *gwlan*.

GWLANDOUR, g. ; L. : *glandour (gloan-dour)*.

GWLANMOR, g. ; L. : *glanmor (Gloan-mor)*.

GWLAZH, gg.-ou, GWLAZHENN -ou, L. : *laz* ; Gw. : *gloah(en)*, lah. Vallée : *goulaz (latte)*.

GWLAZHAN, galleg : *latter*.

GWLAZHETAN : *pesketa gant eur wlaz*.

GWLAZH, g. -ou : *anneo da skei ha lemma ar fil-c'hier (Groe)*.

GWLAZHIN : lemma eur benveg dre skei warnañ ;
 Gw. : gloahein.
 GWLEC'H, g. ; L. : glec'h ; kv. Kb. : gwlych « gleb-
 der ».
 GWLEC'H, a.g. ; Gw. : gloeh. Lavaret e vez da
 skouer : buoc'h wlec'h, e galleg : (vêlée) fraîche.
 GWLECHIENN, gg. ; L. : gwlec'hi, e galleg : muco-
 sité (Yeun ar Go, « War-du ar Pal », p. 124).
 GWLECHID, g. : L. : lec'hid.
 GWLEZ, gg. : bañvez, gouel. Gw. : « gloe » e : « gwlez-
 freilh » (gloe-freill), bañvez goude eun dornadeg.
 Kb. : gwledd.
 GWLEZH, gg., L. : gleiz ; Gw. : glueh ; kv., Kb. :
 gwlydd.
 GWLEIZH, a.g. : gleb ; L. : leiz ; Gw. : leih ; Kb. :
 gwlaidd.
 GWLESKER, g. -ed ; L. : glesker ; Gw. : gloesker,
 gw.
 GWLESTR, g. ; l. : gwlistri ; L. : lestr ; Gw. : glustr,
 gloestr (GW miret hepken en eun darn a Vro-
 Wened) ; Kb. : llestr, Kv. : lestar.
 GWLEVENN, gg. -ou : klogorenn (pe : gwlevad) ;
 Gw. : gloeuen.
 GWLEVENNIN : koeñvi.
 GWLIZENN, gg. -ou : tachenenn letonek war-dro eur
 park. Ernault : gouienn ha glizenn.
 Gwlizenna saout, deñved : lakaat da beuri er wli-
 zenn.
 GWLIZH, a.s., GWLIZHENN, L. : gliz ; Gw. : gloeh,
 gluih, h.a. Hag an holl c'heriou diwarnañ.
 Kb., Kv. : gwliith.
 GWLOU, a.g. : distank. Gw. : gloeu, gleau.
 GWLAOUI : distanka.

 GWRA, gg. -iou ? L. : gro ; Ernault : groa.
 GWRA, hag ar verb ober a-bez. Kb. : gwneuthur,
 Kv. : gwr-.

GWREANT, a.g. galleg : actif.
 GWRAC'H, gg. -ed ; Gw. : groah ; Kb. : gwrach ;
 Kv. : gwragh.
 GWRAC'HELL, gg. -ou : roufenn.
 GWRAC'HIN : roufenna.
 GWRAC'H, a.s. -ienn -ou : fulenn. Kb. : gwraich ;
 Kv. : gwrec'h.
 GWRAC'HIENNIN : e galleg : pétiller (Gw.).
 GWRAN, a. s. -enn ; Ernault : grouan, grean (h.a.
 p. 194).
 GWRAZ (?) g. e Kb. ez eus eur ger : *gwradd* : ke-
 mentad. Marteze ez eo heñ a gavomp e brezoneg en
 dro-lavar : « gra da c'hra ». Ret e vefe gouzout
 pelec'h e vez graet ganti, ha penaos e vez distaget.
 GWRED, g. (?) : piment royal. L. : red ; kv., Kb. :
 gwraid (pez a zo ruz).
 GWREG, gg., gwragez, hag ar re all.
 GWREGON, a.s. -enn L. : gregon.
 GWREC'H, g. -ed, pe -ent ; L. : grec'h ; Gw. : groc'h.
 GWREC'H, g. L. : rec'h ; Kb. : gwrechyn (paotr
 rec'h). E brezoneg e vefe : gwrec'henn.
 GWRER (?) g. Gw. : groel, brigen.
 GWRESKOU, l. ; Ernault : tammouigou skourr a
 chom goude beza trouc'het ar gwez pe al lann.
 GWREZ, gg. ; Kb., Kv. : gwres.
 GWRI, g. : point de couture, ha : GWRIAT, h.a. ;
 Kb. : gwri.
 GWRID (?) e Kb. ez eus eur ger : gwrid g., ruzia-
 denn. Marteze ez eo heñ a gavomp e « mont en
 rid » ?
 GWRIFAL : yudal, youc'hal. Gw. : grouifal, grifal.
 GWRIMENN, gw. -ou.
 GWRIZ, a.s. -ienn -ou L. Kb. : gwraidd.
 GWRIZIAD, gg. : orin, abeg. Gw.
 GWRIZIAN : prendre racine.
 GWRIZIENNA : pousser des racines.

Diglok eo moarvat ar roll-mañ. Roll an anioiu lec'hioù ha tud a vo ret c'hoaz sevel. Menegi a c'hellomp estreget GWLAGEN (Itron Varia Garmez), GWLETKER, skrivet Goulletquer (hag aet da : « Goulquier » dre fazi eur sekretour maerdi, evel m'hon eus gwelet eur wech). Marteze e teu an ano-se eus « gwladgar » : brogarour, pe : kar an dañvez ?

E Bro-Blouc'ha ez eus eur vereuri anvet « Kastell ar Gloas Glas », e galleg « Château de la Noé Verte ». N'ouzon dare hag heñ eo ret skriva « gloas » pe « gwas » ar ger-se hag a zo e ster « Noé » e galleg, da lavarout eul « lennig vihan ».

Alan J. RAUDE.

EUR WERZ KOZ

AN DOUAR HAG AN DEN KOZ DALL

An den koz dall war e varc'h gwenn,
Hag e vab krog er c'hanabenn,
'oant o vont o daou war ar maez
Da glask plas d'ober tiegez.
Dre ma pellae ouz e vro
An den koz dall 'skuilhe daero.
Eun dra boanius eo da bep oad
'N em zistagañ diouz bro e dad.
En Arvor n'eus 'met an haleg
A gav e pep douar e beg.

— « Va mab, lavar d'in bremañ
E pelec'h emamp amañ ?

Tavet an avel, tomm an heol
Stag ar marc'h ouz ar gwriou teol. »

— « Teol amañ n'eus e nep tu
Dre-holl ne welan nemet brulu. »

— « Pelloc'h ! Pelloc'h ! eme an den dall
Douar brulu 'zo douar fall.

Pa weli brulu pe raden
Na sav ket da di e-kichen,
Aesoc'h e vi, va c'hred ervat,
'Mesk an askol hag al linad. »
Hag en eur vont an denig koz
A zalc'he hepred gant e gaoz :
« An douar en deus hor ganet
Gantañ 'vezomp holl maget,

Ha ne vez ket ar mab dinamm
Ma'z eo dizamant gant e vamm.

.....
Pe hini an dra gentañ, va mab,
A dle ober eul labourer mat ?
Hadañ a dreuz, hadañ a hed,
Lec'h ma vo teil e vo ed,
An dra gentañ eo kavout teil.
Holla 'ta ! hounnez eo an eil.
An dra gentañ 'zo ar c'hleuzia,
Hep ar c'hleuziou n'az po netra.
Ma lezez-te da bark digor
D'al loened gouez, d'an avel mor,
Ar pezh a vano d'it e-barz
Ne gargo ket yalc'hig ar barz.

.....
A-raok ar goañv 'vo aret,
Gant an hada na hastit ket.
Ar gwiniz du, panevet ar vez,
A ziouanfe en eun nozvez.

.....
Da hanternoz, dastum an had
Goude 'lugerno an tantad
Ha me 'lavar d'it, bez'az po
Irvin kement hag ar podou.

.....
An heol en deus graet e dro rod ;
Ha pelec'h emamp amañ, ma faotr ? »
— « En eul lanneg tost d'an hent bras. »
— « Pellaomp ! Pellaomp, siouaz !
Malloz d'an hentou milliget
Ha da gement o deus o graet
Da zigas en hor broiou kaez
Brezel ha bosenn ha kernez.
Pa vo kemeret war pep lec'h
D'ober hentou e teuy nec'h,

Pa vo kemeret war pep plas
D'ober hentou e teuy sklas.
Neuze e teuy an tokou gwenn
Hag an trubuilh hag an anken,
Hag ec'h aïo ar bed da fall.
Hep dale 'kouezo noz teñval
Malloz d'an deiz, malloz d'an noz,
Ha dreist-holl malloz d'ar mor
A daolas ar spont en Arvor.
Kredi 'c'hanoun ne c'houled ket,
Bremañ 'kreder pa'z eo digouet.

*Diwar dournskridoù Pengwern e levr di
broadel Bro-C'hall, fonds celtique.
(levr 94 p. 144, ha levr 95 p. 281)*

Bremañ, pa'z eus kerse ha dienez er c'hêriou bras,
eo souezus pegen bras karantez a vag ar vourc'hizien
ouz an douar. Karout a rafe pep hini ac'hanomp
endevout eur c'hornad d'ezañ da labourat ha da c'hou-
nit eost. Ya, eun tammig douar bet dilezet ha dis-
prizet a-wechou gant :

*bugale na oant ket dinamm
o veza dizamant gant o vamm.*

Hag ez eo fur komzou ar c'hoziad war hent an
harlu, ha pegement e pouezont d'imp-ni a rae fae
war furnez ar re goz en abeg d'an treuzouiziegezh
kelennet d'imp. N'eo ket klok kentel an tad d'ar
mab war al labour douar ; evelato daoust hag abeg a
gavo enni ar gouerien hizio ?

« An dra gentañ eo ar c'hleuzia. »

Daoust ma n'ez oun ket gouiziek e kavan fur an
ali-mañ. Gwall-droet ez eur bet eun nevez 'zo da
greski ar parkeier, dre freuzi ar c'hleuziou, evit

labourat gant ardivinkou, berr boell a-walc'h eo an doare ober-mañ, rak ouspenn m'eo goudorek ar c'hleuziou, e talc'hont ivez glebder evit an trevadou.

*Hadañ a dreuz, hadañ a hed
Lec'h ma vo teil e vo ed.*

Freuzi mat an douar ha gant teil e vo ed. Hizio pa n'ez eus mui a ludu n'eo bet biskoaz gwiroc'h kement-mañ.

*O vont o daou war ar maez
Da glask plas d'ober tiegez.*

Hervez an diou werzenn-mañ ne oa ket stank an dud war ar maez d'ar c'houlz-se.

*Da hanter noz dastum an had
Goude ma lugerno an tantad.*

Pe gevrin ' zo er c'homzou-mañ, daoust ha bet eo ar c'hiz da zastum an had irvin en noz ? Kentoc'h n'eo ket hudouriez an dra-mañ ? 'M eus aon e oa troet hon tadou war an hud hag en diouganou. Meneg a gaver eus an traou e lies a werz, da skouer e kanou Marzin, Heloiz hag Abelard, Ar sorserez, hag en eur werz kanet c'hoaz e Kerne : « Ar c'hilhog rouz » pe : « An evnig rouz » :

*« Me 'm eus eur c'hilhog rouz dindan treuzou va dor,
Ha pa gano ar c'hilhog-se me ay da strad ar mor. »*

Piou a sklerijenno ac'hanomp war ar werz koz-mañ a gavan ken kevrinus penn-da-benn ?

A-belec'h emañ an den koz dall o tec'hout war e varc'h gwenn bleniet gant e vab ? Perak hag a-raok piou e tec'h ? Pe abeg en deus da vallozi war an hentou ma teuas drezo er vro : brezel, bosenn ha kernez ? Ha perak :

*... Malloz d'ar mor
A daolas ar spont en Arvor.*

Piou eo an dud spontus a zeuas dre ar mor, an Normaned, ar Saozon pe ar Spagnoled ?

*Neuze e teuy an tokou gwenn
Hag an trubuilh hag an anken.*

Soudarded Bro-C'hall a gav d'in o deus douget tokou gwenn, eun amzer ' zo bet. Daoust hag ar C'hallaoued eo eta o deus lakaet kement a walleuriou war Arvor ? Ha da be-goulz : ar re unanet, ar paper-timbr, pe ar re c'hlaz e vefe ?

Malloz d'an hentou milligel, drezo eo e teu an alouberien, hep dale e kouezo an noz teñval hag ec'h aio ar bed da fall, dre an hentou e teuy tro diwez hor bro ma ne vezo ken. Ne lavar ket ar Volcheviked damdest kement all hizio an deiz ?

Binouer K. A. V.

Envorennoù eur paotr-e-bluenn

(PAOTR JULUEN)

E Kêr-Vreiz Pariz, d'ar sadorn da noz, an 23 a Vezeven 1942, e voe eun abadenn gaer, diou lodenn anezi :

An hini genta, eun enskrividigez war bladenn-were'h, evit ar skingomzerez, eus ar c'hanaouennou hag ar brezegenn a dlee bout klevet, en deiz war-lerc'h, en Iliz Itron Varia Ar Maeziou Pariz, evit kana gloar ha meuleudi Sant Erwan binniget, Patron hor Breiz-Izel.

An eil, eur gaozeadennig graet gant « Paotr Juluen » diwar-benn e vuhez evel brezonegour, ha dreist-holl diwar-benn ar gor roet gantañ d'« AN TORNAOD », d'« AN ANKELC'HER » ha da « EVEL MA PARDONOMP » da c'hallout difluka.

Ha setu amañ, eun tamm dreist penn-biz, petra 'lavaras deomp PAOTR JULUEN.

... « D'ar c'houlz-se pe oad e oan ?... Eur seitek pe driouec'h vloaz bennak moarvat hag eun tammig kanfard ouspenn na chome tro-gamm ebet war e lerc'h da ober. D'ar c'houlz-se ivez e teue du-mañ, aliesoc'h eget bemdez, eur gaez a vaouez a lakae deomp hor gwad da vont e gwelion. Na petra ne raen ket evit lakaat droug enni, evit he herzel ouz dont d'hon heugi evel ma rae, ha da c'hlaourenni, gant he genou leun a vabou, war gement kaoz a veze en ti, eun ti kenwerz anezañ !... Siouaz ! kaer hor beze ober, hol labour a yae da labour wenn, hor meud a goueze bep tro en hon dorn hag hol lipenn war hol

lapenn. O klask bouda, ni eo a veze bout bep tro. Ma lavaras din va mamm eun dervez, Doue da rei dezi e vennoz, rak beo eo c'hoaz :

— « He, 'glevez ket, Jul, ma rafes eur ganaouenn d'ar goz kougoug-se ? »

— « Me !... Penaos ?... Biken ne deuin a-benn !... »

— « Ma, gra bepred. N'eus forz penaos e vo mat, gant ma vo pebret-hardiz. »

Ha me da gregi em fluenn, hag hi merglet an tamm anezi ha tognoc'h 'get fri Job Pipi n'en doa fri ebet.

— « Eur wrac'hig koz eus a Blistin,

Ha piou n'anav' ket Ranvilin !

'N eun tamm lochenn 'kreiz Ar Peulvaen,
'lak' da grena neb a dremen.

Heñbel beo ouz eur sorserez,

Flour he beg evel eur gazez,

'kichen he dor war an treuziou

Bemdez, bemdez ' bil he genou. »

Hag ar peurrest goapaüs goapaüsoc'h, c'houervoc'h 'get ar vestl, putoc'h eget avalou Pont-Menou, ar re-mañ eur serr-lagad hag eur skrign-genou.

Piou ar bugel ha zoken an den yaouank ne blij ket dezañ eul labour graet gantañ !... Kanaouenn Ranvilin, luch, tort ha kamm evel ma oa, a lakae va c'halon da dridal gant ar joa. Hag e teue c'hoant din da zerc'hel divergl va fluenn evit mat. Dre forz tacha e teuer da vout tacher, a lavare Yann. Dre forz rimadelliga ha skriva, e teue, tamm ha tamm, va fluenn da zidogna ha da lufra, hag e tiflukas « Ar Gwennili », « Ar C'hleier », « Ar Vered », « Yann An Elumetez », « Dec'h hag Hirie », bet moulet e « Kroaz Ar Vretoned », ha me oar...

Echu ganin va studi e Kloerdi Bihan Landreger,

Doue d'e adsavo !, ec'h is da skei war zor Kloerdi Bras Sant-Brieg. Betek neuze ne ouien ket petra 'oa ar Brezoneg er Skol. Biskoaz n'em boa soñjet e c'halle beza eur yezadur hag eur geriadur brezonek. Eus ar re-mañ, er c'hloerdi, etre daouarn ar skolidi, ne oa ket, evit lavarout ar wirionez. Met an Ao. Penneg, unan eus ar gelenourien, deut da veza Vikel-Vras goude, e St-Brieg, en doa graet, evit ar skolidi, eur yezadurig a rankemp, pep hini ac'hanomp, e gemer dre skrid, pennad ha pennad, war hor c'haier. Eul labour enoeüs a-walc'h evit ar c'haer (a gave din gant va berrweled) a rimadeller e oan. A ! m'hor bije bet etre hon daouarn, neuze, yezadur Kloareg Ar Wern pe Roparz Hemon, na pebez berz n'hor bije ket bet graet marteze ! Me!, siouaz ! ne oa ket c'hoaz anezo.

Eun dervez, an Aotrou Karluer, a oa hor c'helenour war ar Brezoneg, a lavaras deomp evel-hen :

— « Setu amañ eun droïdigez e galleg eus eur varzoniez e Brezoneg. Ar re ac'hanoc'h a c'hoantafe hec'h adklotenni e Brezoneg, hec'h dezi !

— « *Quand la Duchesse Anne
Donna au Roi de France ce pays-ci, ...*

Ha Paotr Juluen da gemer e bluenn.

— « *Pa roas an Dugez Annañ
Da roue Frañs an douar-mañ, ...*

M'en dije barnet an traou neuze evel bremañ, a-dra-sur, en dije skrivet a-hend-all ha lakaet :

— « *Pa laeras d'an Dugez Annañ
Roue Frañs an douar-mañ, ...* »

Met bezomp sioul hag e tapimp logod !

Graet ganeomp hon dever, hol labouriou, kaset ar re-mañ, evit bout burutellet ha pouezet da di ar c'helenour, an Ao. Karluer am c'halvas d'e gambr prestik goude.

— « Petra 'zo a nevez e Bro Blistin, a soñjis ? »

An Ao. Karluer e gwirionez, o chom e dud e Plouzelambr, a oa dre-se eur c'henvroadig din. Met n'eo ket evit klevout keloioù eus Plistin pe eus Lokireg e oan galvet...

— « Alo ! Juluen, eme an aotrou kelenour, etrezomp hon daou amañ, lavarit din ar wirionez : a-dra-sur ec'h anavezit dre 'n eñvor ar werzig am eus roet deoc'h da drei e Brezoneg, pe emañ ar werzse ganeoc'h en ho kambr ? »

— « Biskoaz, Aotrou, n'em boa klevet komz anezhi ken na oa er skol ganeoc'h en deiz-all. »

— « Ma, meuleudi deoc'h neuze, Juluen, rak hec'h adklotennet hoc'h eus war vetek nebeut, nemet eur ger pe zaou, evel an oberour e-unan. M'am selaouit, e pleustrot ervat an ero-se. »

— « Meuleudiou, pe vezont gwir pe ne vezont ket, ober a reont plijadur hepred, ha, war vetek nebeut, e kreder enno. Met senti a zo eun dra talvoudus-meurbet. Ha paotr Juluen en deus bet sentet, ha, dre forz senti, ez eo bet deut da vout eun tamm koz rimadellour a netra. Gant e rimadellou, da bet, ma Doue ! betek-hen n'eus ket bet heget o spered ha torret o fenn !... Met an dud, evit an darnvuia, a zo truezus, ha, sur ha n'eo ket marteze, ar re am eus lakaet eun tamm droug bennak enno o deus roet din pell'zo o fardon.

Echu d'am studi e Sant Brieg ha deut da veza beleg, setu me kaset da gure da Lannveleg. Er mare-se Dom Peoc'h a oa person e Lomikael-An-Traez. »

— « He ! 'glevez ket, Jul, n'hallfes ket, te, lemel

ar biziwig diwar deod ar re-mañ, pe e zivarc'ha dezo ? »

— « Bez' e oa gantañ en e zorn eur baperenn, eur pezh-c'hoari war jestrou, eur pezh-c'hoari 'vit tud vut, mar karit. »

— « Lemel ar biziwig !... Lemel ar biziwig ! C'houi 'lavar !... Met va fluenn ne droc'h ket evel eun aotenn. Ha lemm a-walc'h e vo ?... »

— « Kerz bepred, eme Dom Peoc'h ! »

— « Ha me ha mont, goude beza kaset va fluenn da advega d'ar c'hovel. Ha setu o tfluka « An Ankelc'her », bet meur a hini gantañ abaoe ouspenn eur c'hofad c'hoarzin. « An Ankelc'her », graet eun tamm takona dezañ gant va mignon Jarl PRIEL, eur mailh eus ar vicher, evit gallout beza displeget gant paotred ha merc'hed war eun dro, a gaso c'hoaz reut-mat e ero da benn hag a ray ouspenn eun herlikadenn da Ber, da Baol ha da Vari-Vadelen.

Eus Lannveleg e c'hoarvezas gant Paotr Juluen beza, evel

... Jakez Ar C'here,

Da Landreger, kaset da gure.

Prestik moarvat ec'h ankouezo e Brezoneg,

Da gredi en devo desket mat ar galleg.

(Ar Gureed)

Deski mat ar galleg !... Jezuz, Maria, Kredo ! An dra-se n'halle ket beza. Mamm goz, hervez, bez' he doa distagellet he Fiti JUL, he mab bihan. Met gant eur ganived a droc'he eus an daou du : unan evit ar galleg, egile evit ar Brezoneg. Troc'het ganti stagell ar Brezoneg, ec'h erruas en li Pipi Ar Rumeur, va zad-hoz. Tennet evel-se eur pennad diwar he labour, mamm-goz a adkrogas gantañ. Met hep gouzout dezi, e-lec'h peurzibuna ervat he c'hudenn, ne

reas nemet he feurluzia penn-da-benn. E-lec'h kregi en he c'hanived da droc'ha evit ar galleg, e kemeras adarre tu ar Brezoneg. Setu tapet ganti ar c'hi e-lec'h ar c'had. Abaoe, e galleg, n'em eus graet nemet bisteodi. Gwir eo hep ar galleg e c'haller chom beo e-pad ar vuhez ha, ken aezet all, mervel goude.

Klevet hoc'h eus bet komz eus Berta Ar Gernevez. En hec'h amzer, hervez an Aotrou Gov, arc'hbeleg, ne oa nemet eur gwaz, eun den, e Landreger. Ar gwaz-se a oa eur plac'h, hag ar plac'h-se a oa Berta Ar Gernevez. Ya ; Berta a oa eur gwaz !... Mat en ambilh, mat er brec'hioù, mat dre-holl ha mat evit an holl. Eur bluenn pe eur gwispon ganti en he dorn, azezet dirak eun orglezig pe eur pigano, o ren eul laz-kana, Berta ne oa ket eun all ampartoc'h egeti. Eus he fluenn, ez eus bet kouezet, evel ar c'hlizenn war ar c'heotenn, ouspenn eur berlezenn, ha hep tro kaeroc'h-kaera, kalz anezo en enor da Sant Erwan. Eun dervez, war eur c'hoariva, e oad o tisplega ar pezh gallek « Comme nous pardonnons » graet gant Berta. E-touez ar selaouerien, meur a hini, diwar e zaoulagad, an daerou a goueze dourek.

— « Te a dlefe lakaat ar pezh-se e Brezoneg, a lavaras din eun amezeg. »

Ha « Comme nous pardonnons » — a zo deut da veza « Evel Ma Pardonomp ».

War Venez-Laouenan, e Plounerin, e-lec'h ma voen anvet da berson, e c'honez an avel kement hag e pep kroazhent ar pevar avel. Ha war eskell an avel, St Urlou ha St Remm a zeue gwech ha gwechall da ober din eur weladenn, ha d'am huala a daolioù flemm. Met n'eus droug na servijfe d'eur vad bennak. Evit stoufa e c'henou d'eur pilhaouer a zeue da bep mare da derri e benn da unan eus e anaoudegez, diwar-benn Pempoull hag e dornaodou, e oan bet galvet d'ober eur genn. Eur gwele n'eo ket kaer eur

bank-kalvez, nag ar beza gourvezet, beza a-du da galviziat. Ma, em gwele e kavis an tu da galviziat ar genn. « An TORNAOD » a zeuas tamm ha tamm eus dindan ar wask, evit ober, a lavarfen, e dro-bed, rak e pevar c'horn ar bed en deus bet ranket bale evit didui o amzer da veur a zibreder.

E keit-se va fluenn, hi, ne chome ket dibreder.

*Gant kolo hag amzer
E vouka ar mesper,*

a leverer.

Met gant nebeut a golo hag a amzer e c'hall an den talarat eun ero hag hir e ve — « Kroaz ar Vre-toned », « Arvorig », « Breiz », « Kenteliou St Fransez », a c'hallfe war se lavarout deoc'h o ger.

Eur pardon, eur sant da ganaouenni, eur mignon da enori e-kerz e ouel, evel beleg pe berson nevez, eur vadiziant, eun eured, eur vodadeg evit mad ar Brezoneg, evel e Pempoull, ar 15^a a Wengolo 1929, ma kanis eno d'an Ao. BELEG, vikel-vras, ar poz-mañ :

*Deoc'h, Aotrou Vikel-Vras,
C'houi 'n hor penn, pebez gras !...
Met grit diouz pad.
Cheñch liou, selaouit mat,
'c'hallfe eun avelig
D'ho mantellig.*

Deut eo bet ar poz-se da veza gwir. An Ao. BELEG evel ma ouzoc'h, anvet eo bet n'eus ket pell da eskob e Gwened.

Eul lizer da gas, eur ruzchodenn oc'h ober e neiz e-kreiz skeudenn eur Werc'hez, eur sell ouz ar vro diwar Menez-Bre, eun « Tornaod » da ginnigadura, peadra evit Paotr Juluen da zerc'hel likan e bluenn. Eul « Lidou da lakaat eur person e karg », « Prede-

rennou aour », « Prederiadennou evit eur retred pe azeuladur », « Rimadell ar sizun an Aotrou Person », levrouigoù ar re-mañ, pe danvez levrouigoù, na gollo biken mouler ganto e amzer moarvat. Ha war ar marc'had, mar karit, evel Pic Lamirandolle, eur bern milnetraioù all. Setu eun hir a ero bet porc'hellet ganin betek bremañ. Peadra marteze da dremen hep ober « ivantor » wenn da veur a hini, da veza dre-se barrekoc'h 'get « Paotr ar Bara Binniget », e keo-iliz Itron Varia ar Maeziou Pariz. Pemp kant tammig bara hepken hemañ a droc'has, met pemp kant den daoust da se bouzellen voan a reas.

Setu an hent hedet kamm-jilgamm gant Paotr Juluen, e-lec'h eur vaz, en e zorn gantañ e bluenn.

Setu penaos e c'hall ober eun tamm pep Breizad, ha ne vefe ket donezonet-dispar.

Setu petra a c'haller ober, ha kalz well eveljust, gant eur brezoneg desket war varlenn eur vamm-goz, gant ober dezañ eun tamm kempenn da chom brao ha plaen e chupenn.

Setu penaos eur bugel da VREIZ, bepred siouaz en hec'h ereou, a c'hall sikour e Vamm-Vro da zougen he c'hañv, da stanka eun tammig ouz he daerou ha lakaat eun tammig levenez en eur galon rannet holl gant ar glac'har hag o tridal daoust da se a joa hag a lore'h, o welout gwad ar re wella eus he bugale o vont bemdez war dommaat ouz hec'h hini.

Setu penaos e roer dorn d'ar yez, ene ar Vro, evel ma lavare an Aotrou Trehieu, eskob Gwened, breizat penn kil ha troad, da dremen hep koueza etre skil-fou an Ankou.

Setu aze, en eur ger, evit echui, dever eur gwir vroadelour ma fell dezañ labourat, estreget gant teod eur c'haozeer brao ha flour, estreget eur beg mel bennak hiroc'h e deod eget e volonteiz vat, labourat evit « BREIZ hag he YEZ da virviken ».

*
* *

An noz a-us da Gêr-Vreiz, pell amzer a oa, a astenne he mantell du ha teñval. Ma vez pell alies Yann diouz e gazeg, Paotr Juluen en deiz-se a oa pell-kaer diouz e wele. Kaer en doe lavarout hag adlavarout :

*Deomp d'ar gêr.
E-keit ma 'z eo skler,
Rak bremaik pa deñvalaio
Ne ouezo den pelec'h 'c'h aio,*

paotred Kêr-Vreiz, anezo paotred ouesk, met paotred didruez, a zalc'he d'ober skouarn vouzar. Ma rankas c'hoaz Paotr Juluen kemer eur wech ouspenn e bluenn evit kinnigadura ne oar den pet « Tornaod » o koueza warnañ e-leiz hag a-zehou hag a-gleiz. Met daoust hag e liorzou pinvidik-mor hor Breiz e tiou-anfe eur vleunenn gaeroc'h eget an hini a ra d'an den kaout plijadur oc'h ober plijadur ?

*Nann, n'eus ket e Breiz, nann n'eus ket unan,
Nann, n'eus ket bleunenn kaeroc'h a gredan,
'vel-se e kane da vab KOULOUARN,
Unan 'oa eno, ...*

LAGAD HA SKOUARN.

DIVINADELLOU KOZ

1. Petra en deus ankounac'haet an Aotrou Doue d'ober, pa oa oc'h ober tro ar bed ?

2. Glas en douar, glandour en dour,
Kaer dirak pep aotrou
Kenderv-kompez d'an Ankou.

3. Petra a ya d'ar marc'had
War eun troad ?

4. Pa 'n em zastum ar re all en o dilhad evit tremen
ar goañv, me a daol va re holl.

5. Eun dra hag en deus korf hep treid, goug hep
penn ?

6. Pet lost leue a ranker kaout evit paka an neñv ?

Respontou en niverenn 25.

RESPONTOU

DA ZIVINADELLOU AN NIVERENN 23

1. Al lin — 2. Ar wezenn gistin, ar glorenn hag ar c'histin — 3. Ar c'hloc'h — 4. Ar pod houarn — 5. Ar billig — 6. An alvokad a rank beza lardet e zaouarn evit ober trouz, hag ar rod evit na raio ket.

FENTIGELLOU

BLAS AR GWIN

Edo Job Koetmeur, ozac'h e Nein, o c'hedona, a-hed eur parkad kaol pa zegouezas warnañ gward maner Roskoed-Fili, e Regini.

— Difennet eo chaseal war zouarou Roskoed-Fili, eme ar gward. Ret eo d'in merka hoc'h ano, evit an del-t-kastiz.

— A zo reiz ! a respontas ar jiboesaur. N'ouien ket e oan dianket war zouarou an Ao. Kerkadio. Daoust hag emañ da vestr er gêr ? Koulz d'in mont da bae va dle dioustu.

— Er gêr emañ. Kenavo, aotrou Koetmeur.

Degemer hegarat a voe graet er maner d'an ozac'h gant mestr an ti. Eur fazi n'eo ket eun torfed, na petra ! Hag e paeas ar chaseour priz e gastiz : kant lur.

— Ha ma'z afemp d'ar c'hao d'ober eun tañva d'ar gwin ? eme neuze an Ao. Kerkadio. Bet em eus, nevez 'zo, eun nebeut boutailhadou...

— Laouen !

Karget e voe pep a werenn.

— Yec'hed ! eme Gerkadio.

— Yec'hed ! eme Goetmeur.

Hag ar banneou war drañ : eur gwinig gwenn sec'h, blaset e doare.

— Penaos e kavit va gwin ? eme Gerkadio.

— Kerig !

Youenn DREZEN.

ENVORENNOU A DURKIA

(Kendale'h)

D'ar mare m'edon o chom e Istanbul, ren a rae war an Durkia an trelat sumerek. Lakaet gant ar bennrenerien en o fenn e tiskenne ar ouenn durkek eus an henbobl a anver sumer, edod o klask diskouez d'an holl ar wirionez stad-se. Hag a hend-all n'oa eus houmañ nemet ar pezh a zo eus hogos an holl « wirioneziou » kelennet gant fors peseurt gouarnamant en holl lec'hioù abaoe ma 'z eus anezho : gevier — a-wechou fall, a-wechou sot, peurvuia an daou — aozet evit lakaat ar c'hre denel da choukata n'eo ket hepken gant gouzañvidigezh hogen gant lorc'h yeo he mistri. Ar Sumered a veve e delta an Tigris hag an Euphrates a en em daole pep hini eus e du d'ar mare-se e doun ar pleg-mor persek. En em ziskouez a reont en istor e derou ar 4^{vet} milved a-raok J. K. Aloubet e voe o bro evit mat gant Semited bro-Akkad e diwez ar 3^{vet} milved nemet an darn greizteizel, a dreuzvevas e-pad eun nebeut amzer c'hoaz. Eur sevenadurezh veur o deus bet, re nebeut anavezet, hag o yez a zo moarvat kosa savadur yezoniell deus betek ennomp. An Turkeg, e lavared e kreizennou-rena Ankara, hag Istanbul, a zo furm bremañ ar sumereg, henezh Bro-Sumer a zo manet hogos heñvel e-barz hini an Durked. Evel just, n'oa den ebet e-touez ar re a zisklerie seurt diavarennou hag a defe anavezet an distera tamm eus ar yez sumerek. Liziri noblañs e voent d'ezo ha d'o fobl en doare-se. Eur pennadig

diwezatoc'h e kemerjod war ar marc'had an hittiteg da veza ivez unan eus ar yezou kar-nes d'an turkeg. Daoust d'an hittiteg beza eur yez indez-europek, diaes e oa he lezel a-gostez peogwir an Hittited o' deus bevet e-kreiz Anatolia e-kreiz ar vro deuet da veza an Turkia a-vremañ. E berr ha « mutatis mutandi » heulia a rae an Durked an hevelep doug eget hini a lakaas Verjilius da skriva an « Æneis » ha gant muioc'h a gredenn koulskoude, Ronsard da sevel e « Frânciade » drevezek. Ma, ar sumerek eo a zalc'he krec'h ar straed ha meurdez sumerek an Durked en em ziskoueze dreist-holl dre talbennou hag enskrivadurioù evel « Sumerbank » (ar bank stad) « Sumer Sinema » hag all. Soñj em eus ivez pa voe gourc'hemennet gant Ataturk (Mustapha Kemal) e rankfe pep hini kemerout eun ano tiegez (n'edo anvet an dud nemet dre eun ano hepken evel Mehmet, Hasan, Ali hag all... evel m'eo ar boaz etouez an Arabed c'hoaz ha ne c'helled ober an diforc'h etre tud o tougen an hevelep ano nemet en eur menegi ano an tadou da skouer Mehmet, mab Yusuf, Mehmet mab Süleyman h. a...) mirer an hendraou reterel e mirdi Istanbul, eun den eus an hegarata hag a anavezen mat, a gemeras evit ano tiegez Sumerkan da lavarout eo « a wad sumerek ». Bodet e voe eur wech eur c'hendalc'h e Istanbul ha pedet da zont di holl ouizieien Europa oc'h ober a-dost pe a-bell war-dro al liziri sumerek. Ne zeuas e gwirionez gwir sumeregour ebet hag an darn vrasa eus ar ouizieien kornogel all a gemeras penn hent an distro a-raok diwez ar c'hendalc'h evit tremen hep lakaat o ano e traou an diskleriadur a-zivout orin sumerek an durked hag o yez, diskleriadur hag a oa koulskoude pal kenta ar vodadeg. N'ouzon ket ha padout a ra c'hoaz froudenn ar vriz-sumeregouriez e Turkia. Kas a rae eun tammig pell an emlore'h broadel hogen diouz

eun tu all ne rae droug da zen e-keñver ar poblou all. Kompren a reer ivez e ranke pennou Turkia kavout eun dra bennak da lakaat e-lec'h ar sevenadur musulmat a oa « alpha hag omega » ar vuhez turkek en amzer ar sultaned hag a zo bet skubet gant Ataturk o kornogeli e vro hervez an hevelep doare rust evel Per ar Bras a Rusia. Gwir eo, n'oa evit teurel evez ouz ar c'hudennou-se (lakaet er-maez koulskoude ar relijion) nemet eun nebeut lenneien pe zamlenneien er c'heriou bras hag ar studierien ivez ; evit ar bobl, dichal krenn e chome dirak an traou-se ha kenderc'hel gant he buhez, buhez ar re o deus meizet abaoe o ginivelez ez eus eur mestr evit lakaat an tro-pellou tud da vale ha ne dalv ket da galz a dra burutella diwar-benn stumm, liou ha pouez ar skeltrenn a zo e dourrn hennez.

E Turkia, evel e meur a vro all, ar gornogelerez he deus roet eur gwall daol d'ar sevenad gwechall. N'oa ket diaes d'hen merzout p'en doa eun den da ober gant tud koz savet hervez boazioù an Impalaerez ottomanek ha gant tud yaouank kemeret ganto boazioù all. N'eo ket gant re-eeunded ar re-mañ e c'helle, sur eo, beza souezet eur c'hornogad peogwir er C'hornog ne weler, koulz lavarout, den seven ebet ken abaoe pell-zo (o soñjal emañ n'eus bet kemeret gant an Durked, eus an doareou gweriniezel, nemet boutinded an arveziou). War am eus klevet gant eun hendraour o tont eus ar Reter pella, kement all a c'hoarvez e Sina ma weler eno er c'heriou bras, ar re yaouank giz-nevez o tont d'eoc'h dibistig, an dourn en a-raok : « How do you do ? ».

Ataturk a zo bet enebour d'ar religion. Ma ne voe ket ar c'hrogad etre ar republikaned kornogeler ha diwallourien ar stad relijiel koz ken garo na dreist-

holl ken arvestek evel er Mee'hiko (1) war-dro an hevelep maread, kaset e voe al labour likaat betek an diwez, betek berza ouz beleien an holl azeulereziou da zougen o dilhad beleg. Bremañ avat o veza m'eo chomet dalc'hmat warlerc'hiat Atatürk eur musulmat rik, ober a reer gant muioc'h a c'hrad-vat e-keñver traou ar relijion ha ne dle ket koueza ken en o foull meur a voskeenn evel p'edon du-hont. An Durked n'int ket abaoe pell 'zo tud diboellgredennus evel kalz a Arabed. Koulskoude eun darvoud fentus em eus bet e Istanbul da verzout an enebiez e morgousk a bad abaoe rummadou ha rummadou etre ar Vuzulmiz hag ar Gristianed. En unan eus ar brasa fiñskeudenndiez eus ar gêr vras, e roed eur film amerikan anvet « Ar c'hroazadegou ». N'ez an ket alies d'ar fiñvskeudenndi, hogen eur c'hamarad eus an Ensavadur a Hendraouriez a lavaras d'in : « Kit da welout ar film-se. Talvezout a ra ar boan : ar C'hroazadegou gwelet gant an Amerikaned ». N'oa ket er film traou eus an hevelep tarz ha froueziou *humor* Stephen Leacock, a dra sur, hogen c'houez ha blaz Hollywood 'oa gantañ muzulmat, e gwirionez. N'eus forz ; eur film « a arvest bras » a oa anezañ ha n'eo ket ar varc'heien a rae diouer o vont en-dro hag o sailha an eil re war ar re-all e-pad an emgannou taer etre kroaziaded Richard Kalon Leon ha brezelourien ar *Sultan Selaeddin*. Dont a reas eta eur mare ma welod a bep eil, lu ar Gristenien hag hini ar Vuzulmiz, ar goafion er vann, oc'h en em deurel d'an daoulamm an eil etrezek egile. N'oa ket nemet Turked er sal, pell a se, Gresianed, Armenidi, a oa ivez hag eur c'hristen all bennak. Setu ma teraouas n'ouzon

(1) Da lavarout eo Mexico pe, hervez ar furm spagnolek reiz, Mejico, distaget, eta, Mee'hiko (ar pouez-mouez war Me). Skriva ha distaga Meksik e brezoneg n'eo nemet heulia an distresadur gall, evel pa lavarer Tchek e-lec'h Tchec'h, h.a. Ret e vefe teurel muioc'h a evez ouz an traou-se.

ket piou da stlakal e zaouarn pe dirak ar groaziaded pe dirak ar Sarrazined, n'am eus ket soñj. En eun taol avat, setu an engroez rannet krenn etre « supporterien » ar re-mañ ha re ar re-all ! Nemet paour kaez tud eveladoun, tan sakr ebet enno na diouz eun tu na diouz eun all, hag a zeue d'en em c'houlenn dirak ar film o tremen diguñvaüs dirazomp, eur wech sailhadeg brezelourien Richard, eur wech sailhadeg kadourien Selaeddin, taeroc'h-laera, penaos e trofe an traou. Ne voe evelato nemet stlakadegou daouarn rak ret e oa d'ar film kemma ha skeuden-nou peoc'husoc'h a lakaas an dud birvidik da sioulaat ha me, war va balkon nebeut gwarniset, da alani frankoc'h... Ha setu penaos, e darn genta an XXvet kantved, e kinnigas kregi en-dro en eun fiñvskeudenndi eus Istanbul, ar brezelioù bras etre Muzulmiz ha Kristenien o veza ma entanas neuze an diou gevrenn diwar levezon arvest ar c'hroazadegou, ar c'hroazadegou gwelet gant an Amerikaned !

P'edon e Istanbul e c'helled gwelout c'hoaz dre ar straedou e-leiz a simidi ha n'oa koulz lavarout nemeto e-ser an darbarou-dilec'hiata. Gwazed kreñv meurhet a oa en o zouez ha souezet e ranke beza eun den o welout anezo o choukata pikoliou traou pounner, dambleget atao, eun doare golf'hedenn (2) war o diougroazlezh oc'h harpa ar garg. Pezious arrebeuri, marc'hadourezioù a bep seurt, kasedou leun a draou pounner a veaje e giz-se dre straedou Istanbul war gein miliadou a simidi. N'oa ket ken dibaot zoken gwelout eur piano o vont dirazoc'h gant e hent, divesker eus den o vale pounner dindanañ, pe c'hoaz eur mell armel, pe eur gwele ; zoken an ire'hierhouarn a zilec'hied gant paotred-marc'h (ha n'eo ket amañ eul les-hano e gwirionez !) nemet neuze eun

(2) E galleg : bât.

doare all a veze implijet. Daou a en em lakae ar simidi, eul lerenn ledan a oa lakaet da vont dre zindan an arc'h ha da dremen war skoaz unan eus an dougerien ha staget mat. Kement all evit egile. Da c'houde, harpet pep hini war eun tu eus an dolzenn dir, ar simidi a zibrade houmañ en doare ma chome etrezo, savet war-dro 30 pe 40 santimetrad a-zioc'h an douar. N'oa ken d'ar sandwich kig hag houarn-se, nemet en em lakaat en hent war-du al lec'h da dizout, pe a rae a gammedou berr, herrek ha pounner hep seblantout beza diaezet gant pavevad digomppez ar straedou. Al lod brasa eus ar simidi a zeue eus Anatolia ar Reter ha meur a wech oan chomet da sellout ouz ar wazed-se frammek ken brao, korfou sec'h d'ezo, mentet uhel hag a oa krog gant ar vicher kalet-se abaoe o seiz pe eiz vloaz. Ha soñjal a raen : « Setu amañ paotred eeun ha bagol hag a ro da chouzout n'eo ket evit netra e lavarar « Kreñv evel eun Turk ». Treut int kentoc'h eget lart hag o dremm a zo skarnilek, liou ar yec'hed warni. Ne zegasont ket koun eus micherourien ar c'hêrioù bras evel Pariz, kalz anezo re lart ha ruz o dremm gant ma ne redont alies nemet war lerc'h ar c'hig hag an evaj a zev anezo hag a laka anezo da goll blaz eur vuhez eeun ha naturel. N'o deus ket aon koulskoude rak al labour ha n'emaint ket o c'houlenn dalc'hmat ober nebeutoc'h daoust d'o micher beza gwall galet. E lec'h gwelout anezo oc'h en em garga gant gwin e-pad an devez-labour, e c'helled sellout outo, da vare o zammig pred ; puchet en eur c'horn bennak, ganto eur pechad tamm bara hag eur c'horned olivez pe eur skolpenn keuz pe eun hanter melloñs-dour, ha setu holl. Hag evit ar sec'hed ploumennoù 'oa. Ar re-mañ avat n'int ket niverus ha setu perak e tremen dre straedou kêr marc'hadourien-dour, gwisket gant eur porpant hag eur bo-

ned gwenn evel hor pastezerien, eun doare barilhig kouevr melen war o c'hein, eur werenn bennak a ispillh, ha ne vank ket an ostizien d'ezo koulz bourc'hizien ha micherourien ha simidi. Evit dont en-dro d'ar re-mañ, anezo eur pemzek mil bennak e Istanbul d'ar mare-se, lakaet eo bet berz d'ezo, e 1937, da gendere'hel gant o micher en hevelep doare. Renerien Durkia a gavas d'ezo e oa eur vez gwelout tud, tud o tiskenn eus ar Sumered, sammet evel loened oc'h ergerzout ar straedou dindan sellou an estrenien troet atao d'en em gavout leun a lorc'h eur wech deut er Reter. Ret e vefe, eta, hiviziken, implij kirri bihan hag ezen. Neuze e savas tabut rak diaes-tre e oa ober eur seurt aozadur. Kemmet e vo an traou a nebeudou, a lavarjod neuze. N'ouzon ket penaos eo bet diluziet ar gudenn abaoe. Estreget ar simidi e oa o tougen bec'hiou war ar c'hein ; an holl generourien vihan a rae ivez. Abred diouz ar beure e tiredont gant o bouteg bras stag ouz o c'hein ha leun a louzaouennoù, a frouez a bep seurt, ar c'hrog-pouezer war o brec'h. Mont-dont a raint a giz-se gant o samm, ken na vo aet ar vare'hadourez da hesk. Hag an holl dud-se o tremen an eil war lerc'h egile a youc'h kement ha ma c'hellont, en doare m'eo tenn ar vuhez du-hont d'ar re a zo tuel da chom diwezat en o gwele diouz ar beure. Galvadennou skiltr pe mouk, trumm pe prezektonel a viro outañ da gousket d'ar mare-se. Me, p'edon o chom en Ensavadur gall a hendraouriez, a anaveze dre eñvor pep garm o tont e giz-se eus ar straed serz ha striz izel dindan va frenestr, ha me gwintet uhel va c'hambr dindan toenn an ti bras. Plijus dreist-holl da skouarn eun den e kaven steudennad eur c'houer koz a yae o stleja d'e heul eun tammig azen sammet gant viou ha louzaouennoù hag a salme untonek : « *Taze yumarta, taze enginar* » (viou fresk, askol-debri fresk) pe

« *Taze bezelye, taze fasulya* » (piz bihan fresk, faomunut fresk) hag all..., hervez ar mare. Hag e-pad an holl veurevez, mont ha dont a ra an dud-se en-dro, pep hini anezo war-dro an hevelep eur atao hag ar « *buz, buz !* » (« skourn », evit diskouez pegen fresk eo ar varc'hadourez) ar werzerien-dour, ar « *boyaci* » (« livadenner ») ar goaracherien baleant (n'eus ket eun den war gant hag a gempennfe e votou e-unan du-hont), ar « *kaymak* » (« dienn ») ar varc'hadourien yoghourt (3) an holl galvembannou stambou-c'het-se a groazigell an eil gant egile etre talbennou an tiez tra ma weler panerou o tiskenn, a-ispilh ouz eur gordennig hir meurbet, eus prenestrou an uhela solieraduriou evit beza karget gant ar pourchasou ha sevel en-dro da c'houde dre an hevelep hent aerel. Kreñvoc'h eo, moarvat, korzailhennou an dud eget o divesker ha plijadusoc'h huchal a bouez-penn eus ar prenestr e-pad eur pennad mat evit daela a-zivout ar priz gant eur marc'hadour eget mont er-maez da baea keroc'h marteze. Eur wech echu ar vreutadenn safarus, an arc'hant a zo lakaet er baner hag hoümañ diskennet. Eur Gresiad a blije d'in kenañ ivez. Eur paotr hir ha moan a oa anezañ, eur bragez golf gantañ truilhek ha labaskennet ma weled ennañ pechadou divesker treut o vont en-dro evel freilhou. Eun doare armelig gwerennet a oa war e gein, leun a draouigou merserez hag en eur heja dibaouez eur c'hloc'hig, e youc'he ar foeter-straedou : « *Makaraci* » (marc'hadour bini, da lavarout eo : merser), ken skiltr silabenn diweza ar ger-se ma

(3) Evit gwir « *kaymak* » ha « *yoghourt* » n'eo ket an hevelep tra, daoust d'ezo o daou da veza aozet hervez an hevelep doare ober. An hini kenta a zo graet gant laez bualez ha kalz fetisoc'h eget egile graet gant laez buoc'h. Trouc'het e vez e tammou evel ar « *camembert* » (eur « *camembert* » a 40 Sm a dreuskiz) evit beza gwerzet.

trouc'he evel gwer. Aze e vezis diraez an doare-lavar henejiptek : *dm* « *trouc'ha* » evit arouezia ar gourc'hemenn roet gant eur vouez lemm. War-lerc'h ar makaraci e teue an adstal, dindan stumm eul latoun dek pe zaouzek vloaz, fardet an hevelep doare eget e aotrou gant eur armelig diouz e vent.

(*da genderc'hel*)

Remont JESTIN.

KELEIER

BODADEGOU SAV

12 a viz ebrel 1942 : Ar brezoneg er c'henwerz, gant an Ao. Gwerc'het.

21 a viz Mae : Gandhi, gant an Ao. Chaliér.

23 a viz Mae : An Ao. Abad Sklison person Servel (Bro Dreger), a oa deut da Bariz, da geñver gouel Sant Erwan en deus bet ar vadelez da zont betek Kêr-Vreiz d'ober d'imp eur brezegenn diwar-benn e enno-rennou a skrivagner. Biskoaz n'o doa bet ar Saverien kement a blijadur. Ma teu c'hoaz an Ao. Sklison d'hor gwelout, 'm eus aon e vo re vihan ar sal.

ARNODENNOU AN TREC'H

Trec'h Meur

Eun arnodenn a zo bet dalc'het e Kêr-Vreiz d'ar 26 a viz ebrel. Setu amañ anoioù ar re a zo bet degemeret :

An Ao. Yann Bargain (*meneg mat a-walc'h*)

An Ao. Yann Renault (*meneg mat a-walc'h*)

An Ao. Kolaz Suignard

Eun arnodenn all (Trec'h Meur) a zo bet dalc'het d'an 30 a viz Mae.

An Ao. Per Laurent

hag an Ao. Alan Raude

a zo bet kavet barrek, an hini kenta gant ar *meneg mat* hag an eil gant ar *meneg mat a-walc'h*

LEVRIOU NEVEZ

« *Contribution à l'étude du folklore breton* », gant Nevezadur.

Teir lodenn a gaver el levrig kaer-mañ : 1. eur studiadenenn diwar-benn an dañsou e Breiz-Izel (dañsou Bro Bont-Aen, dañsou Menez Arre ha Menez Du, dañsou Bro-Wened).

2. Tenioù biniou da lakaat dañsal.

3. Eur studiadenenn dispar diwar-benn ar gourenez breizat.

Ha dre-holl el levr, tresadennoù eus ar c'haera.

An destenn a zo bet savet gant an Ao. J. Anthony, an tresadennoù gant an Ao. F. Pellerin hag an tonioù a zo bet diskrivet evit ar biniou gant an Ao. L. Primel.

- Hor gourc'hemennou d'hon tri mignon.

« *An Aotrou Bimbochet e Breiz* », gant Roparz Hemon.

Plijadur vras hon eus bet oc'h adlenn al levr-mañ. Abaoe pell 'zo e oa diviet ar mouladur kenta hag eun dra vat eo bet hen adembann. An holl, bras ha bihan, a gavo plijadur o lenn beaj ar paour-kaez Bimbochet e Breiz kontet gant kement a ijin gant ar mestr Roparz Hemon.

Lommig.

Setu ar wech kenta ma welomp eul levr ken kaer evit ar vugale. An tresadennoù savet gant an Ao. Haas a zo dispar hag an istor plijus-kenañ.

An destenn a zo bet lakaet e brezoneg c'houek gant hor c'heneil Y. Drezenn.

Ra vo kendalc'het gant an hent-se hag ar vugale
a zesko ar brezoneg gant plijadur hag hep poan.
Hor gourc'hemennou d'an A.A. Haas ha Drezenn.

AR BREZONEG ER SKOLIOU

Ar gouarnamant, hag en doa dija aotreet ar sko-
laerien da gelenn brezoneg war-lerc'h ar skol, en deus
lavaret bremañ e vo paeet ar skolaer evit se : 600
lur ar bloaz, da lavarout eo evit eun eurvez skol bep
sizun e-pad ar bloavezh skol. Ar bloavezh skol a zo
anezi eur 36 sizunvez bennak. Setu ma resevo ar
skolaer eur 5 skoed bennak evit : 1. eun eurvez skol,
2. eun eurvez pe ousspenn tremenet gantañ oc'h aoza
ar gentel en a-raok hag o tifazia ar poelladennou
goude.

Ret eo beza dall evit soñjal eo a-walc'h eur seurt
gopr.

P'emañ an traou evel-se, eo ken ret ha biskoaz
skoazella ar skol vrezonek ha rei prof da strollad
« *Ar Brezoneg er Skol* ».

Kêr-Vreiz he deus kaset arc'hant evit digeri eur
skol e parrez Plouegat-Moisan (Bro-Dreger). Digoret
e vo ar skol-se e miz here. Salo ma labouro start brezo-
negerien yaouank Plouegat, ma teuint da veza trec'h
d'o faeroned, brezonegerien Gêr-Vreiz, ha marteze da
veza kenlabourerien d'ar gelaouenn SAV !

Ar gouarnamant avat n'en deus roet aze nemet
eun tammig aluzen, evit kaout peoc'h. Peoc'h ebet
ne roio Breiziz ken na vo digoret ar skolioù, an holl
skolioù, skolioù izel, skolioù etre, skolioù uhel, d'ar
Brezoneg a dle ivez beza eun danvez-arnodenn koulz
hag ar Saozneg pe an Alamaneg !

AR FRAMM KELTIEK

Ar Framm keltiek bet lakaet war ar stern e miz
here 1941, e-doug sizunvez keltiek Roazon, a zo bre-
mañ en e sav. En e sav ha reut e chouk, war a gre-
domp, pa lennomp anioù an dud a zo bet dilennet
da ren anezañ.

Ha da genta e fell d'imp gourc'hemenni an Ao.
Roparz Hemon a zo bet lakaet da rener-meur. Holl
Vreiziz an emzao a zo laouen-kenañ, ha dreist-holl
ar re evelomp a oar pegen talvoudus eo ar yez e-
keñver adsavidigezh hor Bro. Ha sur omp, pa welomp
hor mestr Roparz Hemon krog 'er stur, e vo atao tiz
gant al lestr, avel walarn en e ouelioù, ha brezoneg
komzet war gorre e vourz.

Laouen omp ivez o welout er c'huzul-ren ano hor
mignon bras ha kenlabourer Guerchet, ken aketus
war-dro ar brezoneg, ar c'hudennou a sell ouz ar
c'henwerzh ha pep tra end-eeun a sell ouz
Breiz.

GOUEL SANT ERWAN E PARIZ

Ne chom ket kalz a draou da lavarout diwar-benn
ar gouel kaer-se ; gwelet o deus hol lennerien war
« *Arvor* » penaos eo bet lidet amañ.

Hor gourc'hemennou d'an Ao. Abad Falc'hun, d'an
Ao. Abad Mauny ha da Nevezadur o deus renket ken
brao an traou.

GANEDIGEZH

Herve Mahe a zo laouen bras o tont da lavarout

d'eoc'h en deus bet eur breur bihan a zo bet lakaet
d'ezañ da anioù-badez : Padrig-Yann-Erwan.

D'ar 26 a viz Mae 1942, Ti-Veron.

Hor gwella gourc'hemennou ha yec'hed da Badrig

GORSEDD BARZED BREIZ VIHAN

An Drouiz-Meur TALDIR en deus kaset eun tri-
vet kalc'hliker d'e genvreudeur.

« ... Ober gant ar pezh a zo eo ar furnez, ha dere'hel
da studia, da labourat, d'en em zarempredi, da sikour
ar re a skriv levrioù ha kelaouennoù evit hor c'he-
lenni hag hon didual ; evel-se e prientimp an Dazor-
c'hidigez. Houmañ a vo unan frommus. Ar gredenn
am eus ec'h adkavo Breiz eur stumm frankiz en
Europa nevez, a zigaso ganti eun amzer a binvidigez
hag a aezamañ dreist-ordinal... »

Kemenn a ra Taldir ez eo bet anvet da Zrouiz
Erwan ar Moal (Dirnador) hag an Dr Edouard Gue-
guen (Yeot Mor). Setu eta m'en deus adkavet ar
Pouellgor e zaouzek ezel, hervez ar reolenn.

EUR ROMANT NEVEZ

Emañ dindan ar wask « Enez ar rod », eur romant
bras savet gant X. de Langlais. Kavet e vo ennañ
30 skeudenn eus ar c'haera.

LEVRAOUEG SAV

1. Niverennoù koz SAV

Nou 1 ha 2 n'eus ken

3 betek 8 ha n° 13 2 skoed

9 betek 12 ha 14 betek 16 8 lur

17.....22 10 lur

2. « Ar Sorser », pezh-c'hoari fentus gant Job a Leon
ha Laoudreger : 16 real.

3. « Nomenoe-oe », gant J. Riou, skeudennet gant
P. Peron (embannadur SAV) : 28 lur.

4. « 1re Cours de breton de Kér-Vreiz » : n'eus ken.
(15 % ouspenn evit ar mizou-kas)

LENN ha STUDIA :

La Langue bretonne en 40
leçons (F. VALLÉE) 18 lur

Geriadur brezonek-gallek (ER-
NAULT) 18 lur

Grand dictionnaire français-
breton (F. VALLÉE) 75 lur

Les mots français et bretons
classés d'après le sens (F.
VALLÉE) 10 lur (levr. I)
8 lur levr. II)

Notennou diwar-benn ar Gelted
pep levrenn 3 lur hep geriadur
4 lur gant geriadur
Sketla Segobrani, pep levrenn 8 lur

E gwerz e Ti Moulerez Bro Leon, ru Lafayette,
Landerne.

TI-LOUZOU AR POST

Marsel AODIG

(apotiker eus skol-veur Pariz)

4, Str. E. Cresson (18 Bali Orleans) **PARIZ** (XIVe)

LOUZEIER-MERK

LÓUZEIER KEMENNET GANT AR MEDISIN

DROGEREZOU

C'HÓUEZ VAT, SOAVON, HAG ALL...

Kaset e vez ar varc'hadourez da di an dud

Pell. SUPfren 30-35

ON PARLE FRANÇAIS

BREZONEG EN TI

BREZONEGERIEN !

Prenit ho levriou brezonek e ti :

G. Verschuere, « Levr di Breiz »

17 Kae Kastelbrient

ROAZON

G. ar Moal

8 Plasenn an Ti-eskemm

NAONED

A. ar Floc'h, « Levr di keltiek »

108 eil, Straed Roazon

PARIZ

" S A V "

Kelc'h-gelaouenn drimiziek

(quaterly — Revue trimestrielle)

koumanant bloaz : 30 lur

Kas an arc'hant d'an Aotr. Daniel
9 ter, rue de Rouvray, Neuilly (Seine)

C. C. 1902-50 Paris

Priz an niverenn : **10 lur**